

196. Karlu Němcovi do Zaháně — 5. ledna 1857

Orig. bez data, nezvěstný. Podle Z. Záhoře byl v majetku Ústavu ku vzdělání učitelek v Praze. Naše vydání bere za základ otisk G II, 283 a koriguje jej podle opisu, jenž byl v majetku Z. Záhoře. List datuji podle závěrečné zprávy o atentátu na pařížského arcibiskupa dne 3. ledna 1857 a podle údaje „včera jsme byli u Palackých na oběd“, což podle dopisu psaného V. Č. Bendlovi 7. ledna 1857 (č. 197) bylo v neděli, tj. 4. ledna 1857. Záhořův opis se končil slovy „ani císaři“, kdežto G II, 290 poznamenává: „Poslední slovo nečitelno“ a doplňuje text slovy „ani papeži(?)“.

i knížku — vandrovní; *na marek* — na marku, na poštovní známku; *Eminka* — dcera Hanušových; *tu růži...* — viz dopis Němcové Karlovi z 23. září a z 22. — 23. prosince 1856 (Listy II, str. 238 a 279); *Genfer Novellen* — Nouvelles Gènevoises (Ženevské novely), kniha švýcarského spisovatele Rodolpha Töpffera (1799—1846), r. 1839 vydaná v něm. překladu publicisty Heinricha Zschokke (1771—1848); *Höllenfahrt* — Heines Höllenfahrt (Heinova jízda do pekel, 1856), dílo Wolfganga Müllera; *Atta Troll* — báseň Heinricha Heina z let 1841—1842; *Albigenser* — Albigenští, epická báseň Nikolause Lenaua (1802—1850) o jihofrancouzských sektářích 17. a 18. století; *Kopisch* — August K. (1799—1853); *Mörike* — Eduard M. (1804—1875); *Böttger* — Adolph B. (1815—1870); *Freiligrath* — Ferdinand F. (1810—1876); *Jean Paul* — J. P. Friedrich Richter (1763—1825); *Romanzero* — kniha Heinricha Heina z r. 1851; *Amaranth* — román něm. spisovatele a estetiky vídeňské university Oskara von Redwitz (1823—1891); *že jdeš ze Sagan* — K. Němec však tehdy ze Zaháně neodešel; *u Vrbů* — podle sdělení Dory Němcové byli Vrbovi pražská úřednická rodina; *Prokop* — syn prof. Jana Krejčího; *věru bych... se žejbrovala na jih* — za J. Němcem do Běláku, do Korutanska (žejbrovat se — toulat se, jít); *šmizetka* — (z franc. chemisette) náprsenka; *In Sagan zu öffnen* — Otevřít v Zaháni; *u Boženky Staňkovic* — u dcery lékaře Václava

* Používané zkratky: ČS — Museum Boženy Němcové v České Skalici, G — Sebrané spisy B. Němcové, sv. XIII, Korespondence II, vyd. M. Gebauerová, 1914, *Haluzický* — Bohumil Haluzický, Božena Němcová a Slovensko (1958), M — Archiv Matice slovenské v Martině, NM — literární archiv Knihovny Národního musea, Prošek — Jan Prošek, O nedatovaných neb chybně datovaných dopisech v Korespondenci B. N. (ČČM 97, 1923), ÚČL — Ústav pro českou literaturu ČSAV, V — Korespondence a zápisky B. Němcové, vyd. Vinc. Vávra, b. r., VM — Museum Aloise Vojtěcha Šembery ve Vysokém Mýtě, Záhoř — soupis korespondence B. N. v 2. vyd. Výboru z korespondence B. N., sestavil Zdeněk Záhoř (1922).

Staňka, provdané za inž. Josefa Šetlíka, viz Listy II, 329; *dr. Lambl se již vrátil* — ze studijní cesty po Německu a Anglii; *Šťastný* — prof. Jan Š., pedagog, ředitel České reálky; *Pilz* — zahradník, přítel Karlův; *v Košíři* — v Košířích, v zahradě Klamovce; *koho si Aida vezme* — sestra Němcové si měla vzít jakéhosi Herstla, ale ze svatby sešlo, provdala se později za Němce Peina; *s tím výkresem otcova hrobu* — obrázek tužkou, který je nyní v Museu B. Němcové v České Skalici, kreslil pravděpodobně bratr Němcové Gustav; *telegrafická depeše* — 3. ledna 1857 spáchal vyobcovaný kněz Vergès (Vergger) v pařížském kostele St. Etienne du Mont vražedný útok na pařížského arcibiskupa Marii Dominika Siboura; Pražské noviny mají o tom první zprávu 6. ledna, jméno vrahovo je však uvedeno až 7. ledna; dopis byl tedy psán dříve, nežli Němcová čtla, jak se vrah jmenoval.

197. *Václavu Čeňku Bendlovi do Českých Budějovic* — 7. ledna 1857

Orig.: 1 dvojl., 8°, ČS. Věta pod podpisem je na straně 4, na levém okraji, napsána shora dolů. Část dopisu od slov „Co slyšíš z Březnice?“ až po slova „...co možná záhy zbavil!“ je napsána azbukou, některá písmena jsou však psána latinkou.

Před svátky jsem Vám psala list — dopis ze 14. prosince 1856; *v Březnici* — u přítele Karla Kulicha; *na zdraví Vaška Čocky* — V. Č. Bendla, jenž v svém humoristickém časopise Rachejtle (Jičín, 1854—1855) užíval pseudonymu Fabián Čocka; *Řezáč* — František Ř. (1819—1879), pedagog, redaktor časopisu Škola a život; *páter Standler* — pravděpodobně František Stangler (nar. v Třeboni r. 1806), katecheta u Sv. Štěpána na Novém Městě pražském; *Ihre Großmut...* — citát z básně Heinricha Heina „Anno 1829“ (Neue Gedichte, 2. vyd., 1844): Jejich velkomyslnost je tak veliká jako otvor v pokladniče, do níž se vkládají dárky pro chudé; *Höllenfahrt von Heine* — viz dopis č. 196; „*literaturgeschichte*“ — „literární dějepis“, báseň na námět literárněhistorický a s narážkami literárněhistorickými; *Hartmann* — Moritz H. (1821—1872), českoněmecký básník, přítel Heinův; *Břetislav II.* — byl hrán v Stavovském divadle 6. ledna 1857 s názvem Břetislav, samozvanec český, tiskem vyšel v Divadelní bibliotéce, sv. 24; *Chauer* — Josef Ch. (1805—1859); *Kolárová* — Anna K., rozená Manetínská (1817—1882); *Šimanovský* — Karel Š., vl. jménem Karel Šíma (1825—1904); *herec Rott* — Moritz R., vl. jménem Moritz Rosenberg (1797—1867), pohostinsky hrál několikrát v Praze, posledně v říjnu 1857; *Copak říkáte těm novinám z Paříže* — viz dopis č. 196; *Lambl se vrátil z cest* — viz dopis č. 196; *Polda* — Leopold Hansmann; *stranu listu* — v orig. psáno azbukou листу, což lze číst i „listů“; jde o listy, jež psala Němcová Hanuši Jurenkovi a jež adresát půjčil někomu z přátel, anebo jež si u některého přítele uschoval; s největší pravděpodobností jsou to listy, z nichž otiskl J. E. Sojka r. 1862 úryvky v knize Naši mužové; *Liblina* — Jan Knedlhans Liblinský (1823—1889), publicista; *Jurovi* — Hanuši Jurenkovi; *Z Moravy posud ani muk* — Němcová tam psala jménem V. Č. Bendla jeho bývalé lásce Anně Pokorné.

198. *Václavu Čeňku Bendlovi do Českých Budějovic* — 14. ledna 1857
Orig.: 2 listy, 8°, ČS.

štráfky — kněžské límečky, kolárky; *Koleda* — brněnský kalendář, vydávaný Moravskou národní jednotou, přispívala do něho i Němcová; *že Vás nechal tak jít* — V. Štulc sliboval Bendlovi peněžitou pomoc na cestu do Českých Budějovic, ale nedal mu nic (srov. Listy II, str. 265 a 328); *Almanach katolicko-národní* — tento záměr V. Štulc neuskutečnil; *Schulzů Ferda* — Ferdinand Schulz (1835—1905), spisovatel, pozdější redaktor Zlaté Prahy; *totiž ten časopis* — V. Č. Bendl byl jako student účasten na psaných studentských časopisech Konvalinky, Poupata, Rhetor a zejména na Zoře z let 1850—1852, kterou policie v bytě Bendlově zkonfiskovala; viz předmluvu F. Strejčka k vydání Bendlových Básní a novel (1938); *Levý* — Václav L. (1820—1870), sochař; *Palandovi* — Františku Palackému; *Formát bude jako Perel* — almanach Perly české vyšel v dvojitým formátu, oktávu a kvartu, r. 1854 na oslavu první návštěvy císařovy; *je v elysium* — je v sedmém nebi; *trojích tendencí almanachy* — *demokratický* — Máj, almanach družiny nerudovské, redigovaný J. Barákem, tehdy už připravovaný a vydaný s datem 1858, *monarchický* — Perly české, *ultramontanistický* — chystaný V. Štulcem; *Lubomírský* — Jerzy Lubomirski (1817—1872), polský spisovatel a státník, žák pražské university; *Vy máte asi také práce v té sbírce* — v studentském časopisu Zora, jehož byl Bendl redaktorem; *Pište Ferdovi* — Ferdinandu Schulzovi; *Vorel* — F. L. Vorlíček; *Rieger bude vydávat... Máchovy spisy* — vyšly až r. 1862; *paní Čacká* — Františka Bohunka Svobodová (1811—1882), provdaná za dr. J. B. Pichla, jako spisovatelka užívala pseudonymu Marie Čacká; V. B. Nebeský napsal o ní v Květech 1844 nekrolog, ale r. 1857 vydala Čacká knížku veršů *Písňe; ty poesie... Koubkova* — Sebrané spisy J. P. Koubka vydával v letech 1857—1859 F. L. Vorlíček spolu s J. V. Fričem; *na Pražskou paničku* — na chystaný román Němcové, už nedopsaný, jenž měl mít název Pražská panička nebo — jak to rovněž čteme v dopisech Němcové — Žena z lidu a k jehož titulní postavě měla být modelem přítelkyně Němcových paní Šlenkertová; měl vyjít v Bibliotéce českých původních románů historických i novověkých, kterou vydávala K. Jeřábková a v níž vyšla Pohorská vesnice; *hraběnka* — Eleonora Voračická z Kounic a Paběnic, jíž je věnována Babička; *Staněk* — Jan Bohdan S. (1828—1868), prof. chemie na České reálce a na technice; *na Břetislavu samožvanci* — viz dopis č. 197; *Klicpera na německy* — F. Palacký si jako historik nevážil historických dramát V. K. Klicpery, protože je v nich historie traktována libovolně; *těšme se blahou nadějí* — reminiscence na první verš společenské písně, již složil Josef Theodor Krov (viz B. Václavek, O české písni lidové a zlidovělé, 1950, str. 180).

199. *Karlu Němcovi do Zaháně* — 4. února 1857

Orig.: 1 dvojl., 8°, 1 lístek, 13,8 × 2,9 cm, NM. Všechny horní pravé rohy dvojlístu jsou utrženy asi v rozsahu 1 × 2,5 cm.

zahacuješ narkosť — ucpáváš narkotickou látkou; *Jarouš... stal se krajním v kreslírně* — byl v odměnu za pilnost posazen na krajní, vedoucí místo v lavici; *Šťastný* — prof. Jan Š.; *Tátovi se Hansmann líbil* — když se u něho cestou do Korutan zastavil v Brně, píše o tom Němcové v dopise z 21. listopadu 1856; *Albert* — zahradnický druh Karlův, příjmení jeho neznáme; *Eminka* — dcera prof. I. J. Hanuše; *Táta Ti bude bezpochyby psát* — z této doby nemáme dochován žádný list J. Němce Karlovi.

200. *Josefu Němcovi do Běláku* — 16. února 1857

Orig.: 2 dvojl., 8°, ČS. Fragment dopisu, dokončení se nedochovalo.

České bratry — patrně *Geschichte der Böhmischen Brüder*, již vydal v r. 1857—1858 ve dvou dílech A. Gindely (1829—1892), český historik, tehdy profesor České reálky v Praze; *Helfert* — JUDr. Josef Alexandr H. (1820—1890), dějepisec a státník rakouský, autor několika knih o roku 1848; *Staněk* — prof. Jan Bohdan S.; *Marje* — předešlá služebná Němcových Marie Klasná; *k Vrbov* — k Vrbovům, viz dopis č. 196; *Wenzig* — ředitel Josef W., patrně jde ještě o honorář za autorisaci překladu pohádek ve Wenzigově antologii *Westslavischer Märchenschatz*, viz Listy II, 316; *Marek* — A. Marek, libušský děkan a podporovatel Němcové; *skrže baladu, kterou... Hansmann poslal do Musejníka* — tato balada otištěna nebyla; *abych napsala do Musejníka článek* — stalo se to až v 3. sv. ČČM z r. 1857, kde (str. 307 a d.) Němcová otiskla stať svého muže Národní slavnost Slovinců v dolině Zilské v Korutanech; *k tomu Bočonovi* — Emanuel Botschon, také po prácheňsku Bočoun, rodák z Radomyšle, pražský boháč, zemřel r. 1861 v Jihlavě jako bývalý jednatel u podnikatele železničních staveb V. Lanny; *Staněk chce psát... do toho Kladna* — prof. Jan Bohdan S. se chtěl poptat po místě vhodném pro J. Němce na Kladensku; *S tím Bydžovem* — Nový Bydžov, rodiště J. Němce, se Němcové nelíbil, bála se tamních maloměšťáků a zejména také žen z mužova příbuzenstva; *Mayer* — Dr. Antonín Majer, profesor České reálky; *Erben* — Edvard E. (1834—1867), dějepisec; *Šanda* — František Š. (1831—1893), tehdy asistent kreslení na České reálce; *Doktor na to doléhá* — lékař V. D. Lambl; *Ryšavý* — Dominik R., profesor matematiky na České reálce; *Český Plutarch* — soubor životopisů, nazvaný podle řeckého životopisce Plutarcha z 1. stol. n. l.; z jednání o Českého Plutarcha vznikl Slovník naučný, tzv. Riegrův; *Bellmann* — Karel B., pražský nakladatel; *Bernard z Cimburka* — budovatel hradu Cimburka u Moravské Třebové a pak Nového Cimburka u Koryčan (14. stol.); *Ctibor Tovačovský z Cimburka* (asi 1437—1491), přívrženec krále Jiřího z Poděbrad, jeho diplomat, právníký spisovatel, autor *Knihy tovačovské a Hádání pravdy a lži*; *Fišer z Erlachu* — Jan Bernard F., vídeňský stavitel; *Klamovský palác* — Clam-Gallasův palác na Starém Městě v Husově ulici; *Diviš z Trotiny* — správně Zbyšek z Trotiny, český malíř miniatur ve 14. stol.; *Krocín* — nejspíše Matěj Krocínovský (1583—1648), pobělohorský spisovatel, exulant; *Vrťátko* — Antonín Jaroslav V., musejní bibliotekář; *Jan z Dražic* — pražský biskup,

zemřel r. 1278; *Langer* — Josef Jaroslav L. (1806—1846), autor *Selanek* (1830); *Bohuslav* — Blahoslav, jde o Jana Blahoslava (1523—1571), biskupa a historika jednoty bratrské; *Augusta* — Jan A. (1500—1572), biskup jednoty bratrské; *Zalužanský* — Adam Zalužanský ze Zalužan, lékař a botanik 16. a 17. stol.; *Linné* — Karl L., švédský botanik 18. stol., tvůrce rostlinné soustavy; *Jesenský* — Jan J. (Jessenius, 1556—1621), slovenský lékař, popravený na Staroměstském nám.; *Krombholz* — Julius K. (1782 až 1843), profesor pražské lékařské fakulty; *Slavík* — Josef S. (1806 až 1833), slavný český houslista; *Gluck* — Christoph Wilibald G. (1714—1787), něm. hudební skladatel; šenkýřem však v Čechách na Rumbursku byl jeho otec, pův. panský lesní; *Fialka* — Mořic F. (1809 až 1869), rakouský plukovník a český spisovatel; *Karel ze Švarcenberku* — polní podmaršálek, velitel spojeneckých vojsk v bitvě u Lipska (1813); *Marie Antonie* — vl. jm. Josefa Pedálová (1780—1831), jeptiška řádu alžbětinek, píšící i pod pseudonymem Dobrovlastka; *Obzor* — naučný časopis, redigovaný V. Zeleným, K. J. Erbenem a K. B. Štorchem a vycházející r. 1855 u J. Pospíšila; *Strohbachová* — vdova po apelačním radovi zemského soudu (viz Listy II, 327); *u Plc.* — u Palackých; „*Und mit solchen Belegen...*“ — A při takových dokladech nemohlo být věru jinak, než že byl císař milostiv!; *z Novin* — z Pražských novin, jejichž dopisovatelem ze Slovenska a pak i ze Slovinska byl J. Němec a jež tedy jako spolupracovník dostával zdarma; *Wegen strategischen Rücksichten!* — Ze strategických důvodů!; *Bach* — Alexander B. (1813—1893), vůdce vídeňských revolucionářů z r. 1848, pak rakouský ministr a představitel reakce let padesátých, povýšený do stavu baronského; *Apollo* — hostinec v Ječné ulici; *u Auersperka* — v domě na rohu Spálené a Myslíkovy ulice; *Mencl tam byl* — jako výrobce lustrů; *kníže Rohan* — patrně Kamil Filip R., majitel Sychrova, Lomnice n. Pop. a paláce na Malé Straně; *Pepita* — Pepita de Oliva, špan. tanečnice; *Pavlas* — Antonín P., zvaný přáteli Bobeš, někdejší učitel Němcové v češtině, redaktor Posla z Prahy; *Erbenova paní* — první choť K. J. Erbena Barbora, roz. Mečířová, jež zemřela v 39 letech 20. srpna 1857; *o ty malé děti* — Erbenovi měli děti Blaženu (1844), Ladislava (1846), Jaromíra (1848) a Bohuslava (1850); *Nezapomeň na článek do Novin* — první dopis J. Němce z Běláku v Korutanech byl s datem 7. března otištěn v Pražských novinách 13. března 1857.

201. *Marii Němečkové v Praze* — 23. února 1857

Orig.: 1 dvojlíst, 8°, Museum v Hořicích, pozůstalost Věnceslavy Srbové-Lužické. Psáno na str. 1, na str. 4 adresa. Dopis byl zalepen nálepkou v podobě bílého kvítku se žlutým středem, červenými tyčinkami a majuskulním frakturovým písmenem B. Po prvé otiskl Mil. Novotný, Lidové noviny 25. srpna 1932.

při poslední Vaší návštěvě — s H. Jurenkou po jeho návratu z Polska (srov. dopis č. 202 a 203); *Bohemie* — pražský německý deník.

202. Václavu Čeňku Bendlovi do Českých Budějovic — mezi 25. únorem a 4. březnem 1857

Orig.: 2 dvojl a 1 list, 8°, NM. První část není datována, druhá má datum 4/3 [1857]. Záhoř uvádí tento dopis jako dva dopisy, prvou část datuje 27. únorem 1857, u druhé poznamenává: „Tvoří celek se předešlým.“ Datují 25. únorem, a nikoli 27. únorem, protože o smrti Anny Fričové (25. února) se zde píše až v části druhé, datované 4/3. Poznámka „Prosím Vás, spalte...“ je napsána na 1. str. samostatného listu dole u okraje a je oddělena od vlastního textu vodorovnou čarou.

než jsem Váš list dostala — jde o dopis V. Č. Bendla ze 4. února; *ten papír* — V. Č. Bendlovi se líbil dopisní papír Němcové, žádal ji tedy 4. února, aby mu jej také obstarala; *Höllenfahrt* — viz dopis č. 196; *Wo nicht Menschenhilfe...* — Kde nepomohou lidé, tam nepomůže ani pánbůh; *kastrickou zimnici* — gastrickou zimnici (zimnici způsobenou žaludeční poruchou); *od Řezáče* — za příspěvky v časopise Škola a život; *Od Jeřábku* — od K. Jeřábkové, honorářové doplatky za Pohorskou vesnici, vydanou r. 1856 v Bibliotéce českých původních románů; *do Musejníku článkek národopisní* — Národní slavnost Slovinců v dolině Zilské, otištěná až v třetím čísle ČČM z r. 1857; *Personalzulage* — osobní příplatek; *přijel sem Hanuš* — Jurenka (viz dopis č. 201); *pod Emauzy* — v ulici Na hrádku, kde bydlela Němcová od října 1854 až do podzimu 1855; *v kruhuli* — v květináči; *Morgenstund'*... — doslovně: Ranní hodina nese zlato v ústech, naše: Ranní ptáče dál doskáče; *doktor Jurenka se slečnou* — s Marií Němečkovou (viz dopis č. 201); *Váš list, který jsem mu dala přečíst* — dopis Bendlův ze 4. února 1857; *s Pepíkem* — s J. V. Fričem; *Ohéral* — Jan O. (1810—1868), publicista, překladatel Babičky v časopise *Erinnerungen* (1858); *skrže nějakou brněnskou korespondenci* — jde o listy Němcové, jež byly v nějakých cizích rukách; *na Annu vzpomínat* — na Annu Pokornou, viz dopis č. 197; *Ženu ještě nemám dokončenou* — viz dopis č. 198; *na pohřbu Fričové* — zemřela 25. února, pohřeb byl 28. února; *Sandová* — franc. spisovatelka George Sand (1804—1876); *Die Liebe ist nichts...* — Láska není nic jiného nežli představa o převaze bytosti, kterou ovládáme, a zhroutí-li se tato představa, zbývá už jenom přátelství; *Es gibt nur eine Jugend...* — Máme jen jedno mládí, jen jedno štěstí v mládí! — *žes mi psal o té novele* — Bendl píše Němcové 4. února 1857: „Jura mi poslal překlad jedné polské povídky od Kraszewského, abych ji opravil a do Lumíra poslal... Povídka ta je ale napolovic po polsku nechaná a čeština v ní také není tuze fajn, takže ji musím celou přepsat.“ — *Jura Ti psal, že Anna mrtva* — v tomto místě je škrtnutí (pravděpodobně pozdní porušení originálu); původně se tu čtlo „Tille Ti psal...“, tj. přítel Němcové, Bendlův i Jurenkův Antonín Tille; Tille bylo škrtnuto a místo něho nadepsáno Jura, tj. Jurenka; v tomto novém znění nemá věta smyslu ani logiky, neboť Jurenka nepotřeboval z Polska Bendla informovat o pražské události; domnívám se, že jde o škrtnutí z ruky prof. Václava Tilla, jenž byl vlastníkem většiny dopisů psaných Němcovou Bendlovi a jenž tak chtěl

odstranit drobnou charakterovou skvrnu z památky svého otce, o němž se Němcová jindy vyslovovala s přátelským obdivem; *Anna mrtva* — Anna Fričová; *im wunderschönen Monat Mai* — v divukrásném měsíci máji; verš z básně Heinova Lyrického intermezza (1823); *Tomsa* — František Bohumil T. (1793 — 26. února 1857), překladatel zastaralých romantických a dobrodružných německých povídek; *Poldíkové listy* — listy Leopolda Hansmanna psané Němcové; přátelská družina Němcové měla ve zvyku si navzájem sdělovat svou korespondenci; *proto jsem ji donesla Nebeskému* — aby ji otiskl v Časopise Českého musea, otištěno tam však od Leopolda Hansmanna nic nebylo; *jako ten student... v Rachejtlich* — v 1. sešitku, v povídce Jedenáct zlatých dvacet krejcarů; *na löschpapiřu* — na pijavém papíru; *Generální sezení musejní* — satira K. Havlíčka První jenerální schůzka Českého národního museum l. P. 1847; *páter Štulec* — Václav Štulc; *Tomek* — konservativní historik Václav Vladivoj T. (1818—1905); *Revue des Mondes* — *Revue des deux Mondes*, významná revue francouzská; *psala nádravně zamilované psaní páterovi Kamarýtovi* — Josefu Vlastimilu K. (1797—1833), básníku z družiny F. L. Čelakovského; tyto její dopisy neznáme, ale jsou dochována stejně zamilovaná psaní Marie Antonie F. L. Čelakovskému; *Abelard a Heloiza* — Abélard a Héloise, historie o milenecké dvojici z francouzského středověku, Pierre Abélard (1079—1143) byl francouzský bohoslovec, Héloise byla jeho žačka; *životopis Langra* — J. J. Langra; *wos sogn Sie...* — (dialekticky) co tomu říkáte? — *Vorlovu adresu* — adresu F. L. Vorlíčka; *Höllenfahrt* — viz dopis č. 196; *Hartmann* — viz dopis č. 197; *s těmi mými listy* — V. Č. Bendl psal 4. února 1857 Němcové azbukou: „O těch listech nevím ani muk. Kolikrát jsem už o tom Hanušovi psal, ale nikdy mi právě na tu věc nedal žádnou odpověď. Můžeš ale být ujištěná, že on sám bude mít tolik rozumu a dobře to schová. Onehdy mi jedenkrát při jedné příležitosti psal, že své věci z Polsky ještě nedostal“; *mit meiner höchsteigenen Hand gekocht* — mou nanejvýš vlastní rukou uvařený; Němcová opakuje německou frázi, již užil V. Č. Bendl v dopise ze 4. února 1857 (*mit höchsteigener literarischen Hand*); *Mordulína* — v dopise ze 4. února oznamuje V. Č. Bendl, že budou v semináři provozovat hru Rytíř Šnofonius a princezna Mordulína; *od biskupa* — V. Č. Bendl napsal 4. února 1857, že se na ně přijde podívat sám biskup, Jan Valerián Jirsík; *Št...* — Václav Štulc; *bjele gławy* — biale głowy (polsky), ženy; *Háfiz* — nejslavnější perský lyrický básník (zemř. r. 1389); německé přebásnění G. Fr. Daumera vyšlo v Hamburku r. 1846; ozvuky této četby nalezneme v četných háfizovských citátech v dopisech Němcové z r. 1857; *Gusta z Brezna* — lékař Gustáv Kazimír Zechenter; jeho příspěvek vyšel v Živě 1857, str. 97-103 jako Medvědí polovačka na Slovensku (viz Dílo B. N., XIII [1930], 197); *článek do Novin* — datovaný 6. březnem, otištěný v Pražských novinách 18. března 1857, vypráví v závěru o tom, jak se připravují Slovinci na přísný půst (viz Dílo B. N., XIV [1930], 113): „Aby si toho odepření napřed již vynahradili, nají se každý na masopustní úterý dostatečně masa. Každá hospodyně připraví ten den na den i noc

hojnost masitých pokrmů; o jedenácté hodině v noci seženou se všickni ke stolu, kdo spí, toho vzbudí, masitá jídla přinesou se na stůl, a tu se drží hody. Do dvanácté musí být všecko snědeno... Tím se končí masopust.”; *Heimatschein* ... — domovský list... pro všechny rakouské státy; *Rukopis máš mít* — V. Č. Bendl žádal 4. února 1857 v dopisu Němcovou, aby mu po vytištění *Ženy z lidu* darovala rukopis; *vlastenecký Drang* — vlastenecká horlivost; *Literacký dzenník* — V. Č. Bendl se chtěl na *Dziennik literacki* předplatit, i žádal Němcovou 4. února 1857, aby se v pražských redakcích poptala na adresu; *list od Tonika* — od Antonína Tilla; *tatík Tomek*... — Václav Vladivoj Tomek s chotí Josefou, roz. Dáňovou, dcerou ředitele panství ve Chválkovicích, krajankou a družkou Němcové z mládí; *starý se pořádk smál a nevěděl čemu* — Němcová parafrázuje verš K. Havlíčka z První jenerální schůzky Českého národního museum I. P. 1847; *Tvoje malá básnička* — v dopise ze 4. února 1857 se začíná slovy „Ach, v které dále skryt ten hrob...” a je v ní opět vzpomínání na Annu Pokornou.

203. *Karlu Němcovi do Zaháně — 5. března 1857*

Orig.: 1 dvojl., 8°, NM. V místech [ ] je vytržen okraj dopisu. Poslední věta je připsána na horní okraj 1. strany.

že nemáš ještě knížku — knížku vandrovní; *v tom pokojíčku máme vlhko a zimu* — v bytě v Štěpánské ulici č. p. 647; *kam ta pětka stačí* — pět zlatých, které Němcová dostávala od Palackých jako pravidelný měsíční příspěvek; *dobré třídy* — dobré známky; *starší Fialovic* — dcera zahradníka Fialy; *malý Eda* — Fialův syn; *Marie* — někdejší služebná Němcových Marie Klasná; *Šťastný* — prof. Jan Š.; *Vášek* — V. Č. Bendl; *Staněk* — prof. Jan Bohdan S.; *Vojtíšek Šafary* — syn P. J. Šafaříka Vojtěch (1829—1902), chemik a astronom; *P. Škoda* — páter Jan Karel Š. (1810—1876), středoškolský profesor a katecheta; *Pepíček* — Josef J. Heindl, syn jičínského notáře, student bydlící u Hanušů; *Ludmila, Emča* — děti prof. I. J. Hanuše; *nezapomeň na 19. březem* — na otcův svátek.

204. *Karlu Němcovi do Zaháně — před 10. březnem 1857*

Orig. nezvěstný, r. 1943 byl tento dopis v majetku jedné královéhradecké rodiny, jak se dovídáme z Lidových novin z 5. prosince 1943, ze zprávy podepsané šifrou H-P. Dopis však není v této zprávě přepsán, jako doklad je tam jedna jeho strana reprodukována faksimilem. Ve výkladu o dopise se praví, že je to „malá čtvrtka zažloutlého papíru, popsaného po obou stranách”, faksimil tedy reprodukuje jen jednu stranu tohoto dopisu. Šifra H-P konstruuje dataci takto: „Nepochybně... je z doby mezi 6. březnem a 18. dubnem 1857. ...podle věty...: ‚nezapomeň také na tátův svátek...’ můžeme určit datum ještě přibližněji na konec první polovice března... “ Spolehlivější dataci dává list Němcové J. Němcovi z 10. až 16. března 1857 (dopis č. 205): „Kodym zahradník... staví se v Saganech..., dala jsem mu list na Karla.” List svěřený Kodymovi je tento dopis č. 204.

stranu knížky — stran vandrovní knížky.

205. *Josefu Němcovi do Běláku* — 10. až 16. března 1857

Orig.: 1 dvojl. a 1 list, 8°, ČS.

zase je o jedno méně — r. 1857 gratuluje rodina bez syna Karla, první ubyl z rodiny úmrtím r. 1853 syn Hynek; *list Tvůj* — dopis z 10. února 1857; *z Novin* — z Pražských novin, jež otiskly 13. března dopis J. Němce z Běláku o zemětřesení, které tam zažil; *strach... před tou kometou* — šlo o Donatiho vlasatici, jež se pak objevila 2. června 1858; *na tu knížku* — na cestovní knížku pro syna Karla; *Muskava* — Mužákov v Pruském Slezsku západně od Zaháně, se zámkem a rozsáhlým parkem; *dala jsem mu list na Karla* — viz dopis č. 204; *Johana Podhorských* — sestra Karlova přítele rytce Václava P. (zemřela 6. března 1857); *Alžbětinky* — nemocnice alžbětinek na Slupí na Novém Městě v Praze; *ten Václav* — Podhorský; *s Bydžovem* — viz dopis č. 200; *Mus. sezení* — K. Havlíčka První jenerální schůzka...; *Šlenk...* — Šlenkertce, Menclovi, Pavlovům(?) a Podhorským; *Márinka* — dcera F. L. Riegra; *ty polemiky...* — mezi Františkem Řezáčem a germanisátorem českého školství Johannem Mareschem v německém deníku Bohemia, v židovskoněmeckém liberálním Tagesbote aus Böhmen, v Škole a životu, Poslu z Prahy, Časopisu Českého musea a jinde; *Was is gschehn?...* — Co se stalo? Nu, co se stalo — husar zapích kočku!; *Na, jetzt werden die Böhmen...* — No, teď ti Češi sežerou všecko na posezení; *V těch Uhřích... ten pan kmotr* — některý z finančních přátel J. Němce.

206. *Karlu Němcovi do Zaháně* — 31. března 1857

Orig. dnes nezvěstný. Podle Z. Záhoře byl dán A. Heydukovi pro slovenské gymnasium, nevíme pro které. Dopis není datován. Datují podle údajů v dopise: „Rok bude co nevidět, co jsi z domu“ — podle toho byl dopis psán delší dobu před 24. dubnem; zpráva o smrti Johany Podhorské je v něm téměř shodná se zprávou v dopise č. 205; výzva „Píšte mi k svátkům“, tj. k velikonocům, klade dopis před 5. duben, kdy byla toho roku Květná neděle. Podle přípisu „Dem Karl“ lze soudit, že byl dopis pro syna přiložen k jinému dopisu rodinnému, pravděpodobně k dopisu poslanému matce, z něhož se nám dochovala jen obálka, která má razítko s datem 31. března 1857. — Dopis přetiskují podle G II, 330, s drobnými korekturami.

Od Jeřábků... — doplatek honoráře za Pohorskou vesnici.

207. *Matiju Majarovi do Gerljachu v Korutanech* — 1. dubna 1857

Orig.: 1 dvojl., 8°, NM. Na str. 4 adresa.

pozdrav mu vzkazujete — v dopisu J. Němce z 21. března 1857; *V Časopisu Českého museum, v čtrnáctém ročníku* — r. 1840 na str. 232 a d. bylo otištěno pojednání Dalibora J. Vahyleviče O uprech a vidmách u Slovanů vůbec; *Jezbera* — František J. (1829—1901), filolog, docent slovanských jazyků na universitě varšavské.

208. *Josefu Němcovi do Běláku* — 17. dubna 1857

Orig.: 1 dvoj. a 1 list, 8°, 1 list 14,3 × 16,1 cm, ČS. Dodatek „Jarouš dostal od Manky...“ je napsán na str. 1 menšího posledního listu při dolním okraji.

Brauner — František August B. (1810—1880), politik; *Šebek* — František Š., pražský stavitel; *při k. k.* — při kaiserlich königlich (císařském královském) zaměstnání, u úřadu; *Klein i Lanna* — pražští podnikatelé staveb (viz dopis č. 215); *Krása* — JUDr. Alois K. (1828—1900), politik, jemuž se podařilo r. 1860 založit první český samostatný denní list *Čas*; *Neuwall* — Albert rytíř z Neuwallů, ministerský rada v ministerstvu financí; *té p. dohlídky* — té policejní dohlídky; *Plc.* — *Rieger, Brauner* — Palacký...; založit český politický list, na vládě nezávislý, se jim však nepodařilo; *žák H. B.* — Havlíčka Borovského; *Pražské* — Pražské noviny, vládní orgán; *Pražský Posel* — Posel z Prahy, jenž se živě zúčastnil boje s Johannem Mareschem (viz dopis č. 205); *à la Mercy's* — jako *Mercy's Anzeiger*, inzertní oznamovatel vydávaný nakladatelem Heinrichem Mercym; *Piš zase něco do Novin* — další dopis J. Němce ze Slovinska byl otištěn v Pražských novinách až 15. května 1857 (viz Dílo B. N., XIV); *Šesták* — Josef Š. (1827—1902), redaktor úředních Pražských novin; *proti Kuldovi* — polemika proti moravskému pohádkáři B. M. Kuldovi (1820—1903) nebyla otištěna; *Krolmus* — P. Václav K. (1787—1861), archeolog, autor Staročeských pověstí; *Taxis* — Rudolf Thurn-Taxis, šlechtic, jenž se účastnil českého politického a kulturního života; *Tomíček* — Jan Slavomír T. (1806—1866), spisovatel, r. 1857 vydal jeden svazek *Čtení zábavného ve slovanských jazycích*; *Amerling* — dr. Karel Slavoj A. (1807—1884), pedagog, zakladatel Budče a českého průmyslového školství; *Was wollen denn die Böhmen wieder...* — Co jen to ti Češi zase chtějí, nebudou přece chtít nadělat z řemeslníků doktory!; *Gewerbsfreiheit* — svoboda živnostenského podnikání; *Erben* — Edvard E. (1834—1867), dějepisec; *Mužák* — Petr M., muž Karolíny Světlé; *Dora chodí do frančiny* — do ústavu Elisy a Eugenie Clottyových v Dominikánské, dnes Husově ulici na Starém Městě; *u Rit.* — u Henrietty z Rittersbergů (1812—1880), jež měla dívčí pensionát a vyučovala francouzštině a mimo to se pokoušela i o literární práce (s pseudonymem Johana Marie); do rukopisného sborníčku ženských spisovatelek, věnovaného J. V. Fričovi r. 1856, zařadila prózu Němcové *Čtyři doby*; *peteče* — petechie, červené skvrny vzniklé výlevem krve do svrchní vrstvy kůže; *S tou planetou* — viz dopis č. 205; *páter Havránek* — František H., kazatel a církevní spisovatel, vydal brožurku *Nebojte se komety*; *Na zámku* — na Pražském hradě; *Deutsche allgemeine* — *Deutsche allgemeine Zeitung*; *u Plc.* — u Palackých; *Aksamit* — Ignác A., profesor matematiky a fyziky na Akademickém gymnasiu; *Zelený* — Václav Z. (1825—1875), profesor Akademického gymnasia, literární historik, byl roku 1856—1857 pro churavost na dovolené a cestoval po Itálii a Francii; *Erbenová* — viz dopis č. 200; *Podlipský* — lékař Josef P.; *On to již ví* — její muž, básník K. J. Erben; *Meyer* — Slovinec

Matija Majar (viz dopis č. 207); *faktor* — z tiskárny Pražských novin; *Bobeš* — Antonín Pavlas, zaměstnaný v redakci Pražských novin; *na drahé nám místo* — na hrob syna Hynka; *Věžnický* — domácí Němcových v Ďarmotech, lékař, měl dcerku Emču (viz Listy II, 293); *Šlesinger* — A. L. Schlesinger, poslanec zemského sněmu, emigroval r. 1856, r. 1857 se dostal do Nebrasky v USA, kde se živil jako dopravce zboží; *od p.* — od policie; *Fingerhut* — Vojtěch Náprstek byl v Americe v l. 1848—1858; *Cenefels* — byl podle sdělení Dory Němcové z Domažlic a vystěhoval se s několika krajany do Ameriky; *že Ti připravily tak slavný svátek* — J. Němec psal 21. března 1857, jak ho pohostila o svátku jeho bytná; *Šetlíkovic* — manželé inž. Josef a Božena, dcera lékaře Václava Staňka; *Posel* — Posel z Prahy.

209. *Václavu Čeňku Bendlovi do Českých Budějovic* — 18. dubna 1857
Orig.: 1 list, 8°, ČS. Fragment dopisu, začátek chybí.

doktorskou moudrost Honzovu — moudrost dr. Jana Palackého (1830 až 1908), syna historiografova, doktora práv a filosofie; *u Plc.* — u Palackých; *O A...* — o Anně Pokorné; *Dejte si jen na listy pozor!* — výstraha upozorňující na policejní kontrolu korespondence Němcové a snad i V. Č. Bendla.

210. *Karolíně Staňkové v Praze* — 25. dubna 1857

Orig.: 1 dvojl., 8°, v rodinném majetku inž. Ivana Šetlíka. Psáno na str. 1, na str. 4 adresa.

211. *Karlu Němcovi do Zaháně* — 3. června 1857

Orig.: proužek 3 × 14 cm, NM. Lístek byl přiložen k nějaké zásilce posílané Němcovou synu Karlovi, k níž byly přiloženy i dva dopisy sestrám. Datují podle listu sestře Adéle.

Dej ty listy sestrám — zachoval se pouze list psaný Adéle (č. 212).

212. *Adéle Panklové do Zaháně* — 3. června 1857

Orig.: 2 dvojl., 8°, NM. Přípisky: „Grüße...” — na str. 1 vedle data; „Sage der Marii...” — na str. 1 dole pod čarou podél celého okraje; „Schreibe ja bald...” — na str. 8 na levém okraji shora dolů.

Překlad: V Praze 3. 6. 57 — Milá sestro! Velmi jsem se podivila, když jsem čtla o desítistránkovém dlouhém dopise, jež jsi mi napsala, ale jež jsem nedostala. Nechce se mi věřit, že by byl býval zadržen policií, neboť dostávám dopisy odjinud, kde by bylo nápadnější, proč si tam koresponduji, ale že mám v Saganech příbuzné, to je známo docela dobře. Jenom vy jste to mohli zavinit; myslím, že dopis byl velmi tlustý, a někdo se domníval, že jsou v něm peníze. — Chtěla jsem Ti hned odpovědět na Tvůj dopis, ale jsem poslední dobou pořád churavá, mnohdy se cítím tak slabá a beze vší chuti k životu, že jsem si přávala, abych mohla lehnout a usnout navěky. Obavy o Jaroslava pro jeho neduživost nedopřávají mi rovněž

ani chvilku pokojnou, a k tomu ještě ty strašlivé starosti, jež ze všech stran na mne dorážejí, není divu, že celý můj organismus je tak poznenáhlu rozrušován, — zejména když se musím ustavičně duševně namáhat. Do noci pracovat, a lehnu-li si pro tělesnou únavu, jsem rozčilená, nemohu usnout, potom se dostaví celá armáda chmurných postav, mrtví i živí, ti, kteří mne milují i nemilují, celá armáda starostí, a to všechno mně víří v hlavě, plaší mi spánek z očí a kalí je slzami často po celé hodiny. — A dny nejsou lepší. K tomu ještě příliš nedostatečná strava a mé beztoho nijak silné tělo, není tedy divu, jsem-li nemocná. Bylo by mi bývalo dobrodiním, kdyby byla mohla Dory odjet do Sagan, ne že bych to byla udělala pro své pohodlí, nedávám jí ráda od sebe, ale nyní je mi toho dvojnásob potřebí, když bych mohla s hochem na venkov. A to mně není možné, je-li Dory doma; komu ji tu zanechat. Kdyby už tu byl můj muž, bylo by to dobré, mohli by spolu hospodařit, — ale takhle je to těžké. Nebýt jí, dala bych z bytu výpověď a šla bych ihned někam do hor s chlapcem, a mně by toho také bylo velmi třeba, ale všichni tři, to je těžké, abychom byli někomu na obtíž. Kdybyste to tedy mohli udělat, aby k Vám mohla odjet příští měsíc, mohla bych ji svěřit jednomu pánovi, který chce odcestovat do Drážďan a který by ji mohl vzít s sebou, je to přítel naší rodiny. Snad se do zimy naše poměry změní a já přece jen našetřím tolik, abych mohla zajet do Sagan a ji odvézt. — Nerada bych ji beztoho vytrhla z učení, neboť chci, aby se vzdělala na učitelku a ve dvou letech aby vstoupila do kursu. Na podzim doufám že bude zdarma přijata do hudební akademie, kdež pak se co nejdříve a co nejdokonaleji vzdělá v hudbě a ve zpěvu, pokud tomu musí rozumět jako učitelka. — Je to tedy jenom na tu dobu, jíž bych ráda využila k Jaroslavovu zotavení, je-li zde ovšem ještě jaká pomoc. Mohu ho ovšem poslat na některá místa, ale samotného, to není nikdy radno, potřebuje velmi přísné opatrnosti v životosprávě a musí se mýt v studené vodě; kdo se s ním bude v cizím domě zabývat? — Abychom však my všichni tři odjeli na venek, to nejde. — Snad že můj muž bude mít do podzimu i pensi a zde soukromou službu. Všechna politická provinění jsou teď arci amnestována, na papíře dokonce stojí, že nikdo nesmí proto nikoho v jeho službě týrat, ani na příjmech zkracovat, byl-li dříve vyšetřován, — ale tak je to jenom v novinách, aby se to rozkřiklo, ale ve skutečnosti to vypadá docela jinak — rozkazy z tajných kanceláří by mohly asi nejlépe dosvědčit, jak mnoho se ve skutečnosti používá milosti a spravedlivosti. — A nač je to všechno, vláda zkrátka nechce, abychom my Češi žili, a kdo s nimi nekřičí „ukřižujte, ukřižujte!“, — ten je pak zkrátka sám ukřižován. Kam vítr, tam plášť, to každý nedovede! — A proto bude nejlépe, když můj muž odejde z prostředí, kde lidé nejsou nic jiného než uniformované mašiny. V těchto dnech mi poslal úmrtní oznámení tety Beyerové, také pro Vás, ale já je nechala zatím zde, v psaní by bylo příliš silné. Nepíšeš mi nic bližšího o své svatbě, nevíš ještě, kdy ji budeš slavit? — Dlouhé zasnoubení, milá Adélo, není k ničemu, můžeš-li se provdat, vdej se rychle. — Tvoje resignované smýšlení, pokud jde o Tvou budoucnost, velmi mne uklidnilo,

třebaže člověk nemůže vždy spoléhat na své srdce, neboť často pozbudeme rozumu a člověk se zřítí do propasti plné utrpení, aniž má sílu, aby se proti němu bránil, bývá dokonce tak slab, že všecku tu bolest raději snáší než hrdý, chladný klid rozumu. — Ach kdo by dovedl prozkoumat toto nevyzpytatelné moře s jeho útesy a hlubinami, s jeho bohatými poklady a strašlivými obludami, toto moře zvané lidským srdcem! — Ty tedy myslíš, že K... jest zamilován. — Inu, ženské oko je v těchto věcech bystrozraké, ale já bych ho litovala, bylo-li by to s ním opravdu takové, a prosila bych Tě, abys ho z marného soucitu nijak nešetřila. Prozradí-li to v řeči, raději hned mu upřímně říci *ne* nežli přikládat náplasti anebo soucitně ránu obcházet a nechtít ji odhalit. Často pokládáme za lásku docela jiné city, nejčastěji to bývá ješitnost, bláhovost mužů a žen. Věř mi, každé ženě lichotí, když ji zbožňuje muž, i kdyby byl sebešerednější, a čím je toto zbožňování vášnivější, čím je vyšší, tím větší účastenství nebo tím větší soucit k němu chová, i kdyby její srdce náleželo jinému. — A naopak Tě ujišťuji, každá žena dokáže, aby se muž do ní zamiloval, projeví-li o něho zájem, neboť muži jsou ještě mnohem ješitnější; — často si z pouhé ješitnosti namluví, že jsou opravdu zamilováni do té, u níž vzbudili zalíbení. Ach co všecko se často nejmenuje láskou! A jsou to mýdlové bubliny, pestré dětské hříčky, jež se nejslabším zachvěním vzduchu rozplývají v nic! — Komu však cit pravé lásky jednou vrostl do srdce, ten jej uchová až do smrti; jako jasná jantarová krůpěj, jež nemůže ani vyschnouti ani vyprahnouti, září taková láska v prsou! — K... se mi v svém dopisu o ničem nezmněl, psal jenom všeobecně, jaký dojem v něm všichni vzbudili. Líčí všechny z naší rodiny, jakož jsem mu už napřed řekla, jako dobrosrdečné, přirozené lidi, prosté lži a klamu! Praví dále, že tato přirozenost, upřímnost a vládnost Vás na první pohled odlišuje od tamních domorodců. Kromě jiného vylíčil mně Tebe a Marii jako dvě roztomilé bytosti, jež v něm vzbudily velmi libý dojem. — Marii vkouznil mateřský výraz do obličeje a o Adelaidě věří, že city sní ještě v hlubokém dolu jejího srdce, a nepřál by jí, aby teprve později přišel muž, který by byl s to, aby je všechny vyčaroval! — Ujistil mne, že u Vás našel svůj domov. — Jinak mi psal jenom o mých dvou románech a o rozmanitých názorech. — K... není mluvka, je to tichá povaha hlubokého citu a mužný charakter. Nedáš-li jeho citům, z čeho by se živily, jistě Ti rovněž nic neprozradí a svůj cit uzamkne v svých prsou, ale projevíš-li mu větší účastenství, poskytneš-li mu příležitost, aby mu srdce přece jednou překypělo, pak vážné a laskavé slovo uvede vše do rovnováhy, neboť nikdy jistě nepřipustí, aby sis ho přestala vážit, i když nedosáhl Tvé lásky. — Karlovi pověz jednou nelítostně pravdu, nebo mu dám já co proto. Měl zde známé děvčátko, dcerku mých nejlepších přátel, Emu, roztomilou dívku, s ním stejně starou a vzdělanou, rád ji vídal. Jistě je příliš brzo, aby se na něco takového myslilo, ale on má trochu více fantasie, a protože vím ze zkušenosti, kam to vede, nebyla jsem proti tomu, aby se jeho fantasie upjala k ideálu, jenž je tak milostný a čistý, místo aby se kochala v chlípných obrazech. Myslíla jsem, že tak může býti lépe oddálen

ode vši sprostoty a špatnosti, neboť člověk, jemuž jednou vzejde v srdci čistá ideální hvězda, nemůže být schopen špatného skutku, a i kdyby klopytl, zdvihne se opět z prachu a jeho pohled hledá jasnou hvězdu, jež ho povede životem. Nyní však vidím se zármutkem, že Karel je velmi nestálý, v jeho posledním dopisu je ještě dotaz týkající se Emy — ale to byl jeho poslední dopis. — Je tomu půl roku, a mne velmi trápí, že je ke mně tak bezohledný. — Vysvětluji si jeho přilnutí k Tobě jediné tak, že procitla jeho smyslů, čehož si on sám není snad vědom. Když byl doma, byl by i mne líbal celý den, tam se tedy pověsil na Tebe, a protože jsi mu přece cizejší než matka nebo sestra, vytvořil si v hlavě román a sebe jako hrdinu. Přijela-li bych do Sagan, však já bych mu hlavu napravila; anebo bude muset odtud. Pozdravuj ho ode mne a řekni mu, že by si měl čas od času v tichých chvílích připomenout, co mi sliboval, když jsem se vrátila od úmrtního lůžka Hynkova! — Ví to dobře! — Jinak mu neříkej nic z toho, co jsem Ti psala, říkám to jen Tobě, a abys věděla, čím se řídit ve styku s jeho dětinským charakterem. — Nyní musím ukončit. — Ukrádám vždy dopisování svému spánku; jinak bych se k tomu nedostala. — Nyní připravuji pro tisk slovenské pohádky, dále překlad srbských. Nyní mně naložili práci, překlad jednoho dramatu z ruštiny, jež chtějí uvést na jeviště; což mně zabírá mnoho času. — Raději bych dokončila své novely, ale k tomu musím být prosta všech starostí a po tu dobu bych měla mít životní zajištění, ale protože je nemám, musím nyní pracovat, abych ihned dostala peníze, a drobné články pro časopisy, pohádky a překlady ze slovanských jazyků mohu dělat rychleji než práce původní a bez tak usilovného přemýšlení. Je-li možné to s Dory, prosím maminku, aby mně to udělala, aby ze mne spadlo na čas trochu starostí a abych mohla pro hochy něco podniknout. Bude vám také nápomocna. Co se týče její nevládnosti, promíjím jí to mnohdy, jako by dosud byla nemocná, ale mimo dům je roztomilá, i doma však bývá teď docela hodná, hlavně ve vaření má zálibu. — Máte-li Ty nebo Marie něco ze šatstva, nech nám to, kdybys, milá sestro, viděla moji garderobu, jistě bys zaplakala. Černý kabátek od Marie je stále ještě můj slavnostní úbor, to jen proto, že velmi dbám na čistotu a že si dávám pozor na šatstvo, jinak bych chodila bosa a v hadrech. Líbám matce ruce, Vás všecky líbám; buď zdráva. Tvá upřímná B. Pozdravuj také Roberta. Jacq není v Saganech? Řekni Marii, aby mi také jednou napsala, má přece více času než já? — Jen piš brzy, prosím Tě — a ne tak tlustý dopis, aby se neztratil. —

den Partezettel der Tante Beyer — úmrtní oznámení sestry Jana Pankla Kateřiny (1792 — 21. listopadu 1856), provdané za F. X. Beyera, k jejímuž pohřbu J. Němec přijel náhodou do Vídně, když nastupoval své úřední místo v Korutanech; *deine Hochzeit* — ze svatby Aidiny s Herstlem sešlo (viz vysv. k č. 196); *K... ist verliebt* — Karel, syn Němcové, se zamiloval do své vlastní tety Adély; *über meine zwei Romane* — protože Žena z lidu a Pražská panička byl jeden a týž román, jde zde patrně také o román Světlo a stíny, rovněž nedopsaný a nevydaný; *Er hatte ein bekanntes*

Mädchen — dceru prof. I. J. Hanuše Emu; *ein Drama aus dem russischen* — k překladu ruského dramatu nedošlo, Němcová neměla vhodného textu, a tak místo ruského dramatu přeložila hru *Das Urbil des Tartüffe* Karla Gutzkova (1811 — 1878), něm. spisovatele ze skupiny Mladé Německo; *Robert* — syn bratra Němcové Josefa.

213. *Josefu Němcovi do Běláku* — 13. června 1857

Orig.: 1 dvojl. a 3 listy, 8°, 1 lístek, 13,8 × 13,1 cm, 1 list, 8°, 1 lístek, 14,1 × 4,2 cm. Dopis byl podle Z. Záhoře v majetku J. Salače, dědice nakladatelství I. L. Kobra; pak jej získal sběratel Bohuslav Dušek. Fotokopie NM.

můj poslední list — č. 208; *Také se mi psaní ze Sagan ztratilo* — viz dopis č. 212; *děkan Kramerius* — Vojtěch K. (nar. r. 1795), syn V. M. Krameria, děkan v Mnichovicích; *každý den v chltivě trochu* — to se radilo nemocným plicní tuberkulosou; *k Wenclíkom* — adresář města Prahy Mikoláše Lehmana z r. 1859 uvádí jen Antonína Wenzlicka, krejčího v Michalské ulici; *Naninka Bělohradskej[ch]* — známá Němcových z Domažlic, farská hospodyně; *doktor* — V. D. Lambl; *Václav* — král Václav IV.; *Erbenová* — nemocná žena K. J. Erbena; *páter Vyhnálek* — Josef V. (nar. v Čelákovcích 1819); *proti... úřadu villaš.* — villašskému (Villach-Bělák); *Neuwall* — viz vysv. k č. 209; „*im Betrieb*“ — v provozu; *Šnirch* — inž. Bedřich Š., též Schnirch, mostní konstruktér ve službě státních drah; *Klein* — Albert K., podnikatel silničních staveb; *mela s p.* — s policí; *Was ist Pflicht?...* — Co je povinnost? — Povinnost je, co si člověk sám poručí; *Havránek* — František H., viz dopis č. 208; *od zámku* — od Hradu; *Legitimationsschein* — legitimace, úřední povolení; *Co říkáš Halánkovi?* — Posel z Prahy (1857, 2. půlletí, str. 51) přináší zprávu: „... pan Ferdinand F. Fingerhut... na den svého narození, dne 24. května t. r., vypsal tři ceny, jednu hlavní, čtyry sta v stříbře obnášející, dvě vedlejší, po sto a po padesáti zlatých.“ Šlo o soutěž na původní české divadelní hry; *Nedorosl* — Výrostek, komedie Denise Ivanoviče Fonvizina (1745—1792), napsaná r. 1782; *Gutzkow* — Karl G., viz o něm i o obou hrách ruských v dopisu č. 212; *Mecséry* — Karl baron M., pražský místodržitel za bachovské reakce (do r. 1860) a policejní ministr za vlády Schmerlingovy do r. 1865; *prudní* — pruderní, projevující nemístný stud, často předstíraný; *Liebeserklärung* — vyznání lásky; *profesor Staněk* — Jan Bohdan S.; *Josef Frič se bude také ženit* — J. V. Frič se ihned po smrti své první ženy Anny, roz. Ullmannové, oženil po druhé (11. listopadu 1857) s Annou Kavalírovou (1825—1893), dcerou sázavského majitele sklárny; *Ó konkordát* — zde asi: ó soulad srdcí!; *Arnold* — Emanuel A. (1801—1869), účastník revoluce z r. 1848, po amnestii r. 1857 se vrátil ze žaláře, ale byl nadále pod policejním dozorem a konečně byl dán do Běláku za písaře; *Mayer* — Slovinec Matija Majar; *vodní ořech* — kotvice, Trapa natans, viz Vzpomínky z cesty po Uhřích, Spisy B. N., X, 1955, str. 31.

214. *Josefu Němcovi do Běláku* — 20. června 1857

Orig.: 1 dvojl. a 1 list, 8°, ČS.

Včera přišel sem Mencl s Tvým listem — list, datovaný 19. června 1857, poslal J. Němec na adresu J. B. Mencla; *Stöger* — Johann August S. (1791—1861), ředitel Stavovského divadla v Praze v l. 1834—1846 a 1852 až 1858; *Aréna* — letní divadlo v zahradě Pštrosce, jež byla nad dnešním Národním museem při Stalinově třídě; *Holý* — Čeněk H., statkář, divadelní nadšenec, stejně jako *Max Berger*; a j. j. — a ještě jiní; *Mecséry* — viz vysv. k č. 213; *Ar.* — Arnolda, viz dopis č. 213; *konkordát* — úmluva mezi katolickou církví a státem o úpravě vzájemných poměrů; rakouským konkordátem z r. 1855 byl katolicismus prohlášen za státní náboženství; *Hamerník* — lékař Josef H. (1810—1867), do r. 1853 profesor vnitřního lékařství; *Kramerius* — Vojtěch K., viz vysv. k č. 213; *Hasner* — Josef H. (1819—1892), prof. očního lékařství.

215. *Václavu Čeňku Bendlovi do Českých Budějovic* — před 24. červnem 1857

Orig.: 2 listy, 8°, NM, archiv Umělecké besedy. Dopis je bez data, datují jej podle údajů shodných s obsahem dopisu č. 214. Konec dopisu s podpisem je utržen.

L. Quis otiskl tento dopis po prvé ve Zvonu 23. září 1904, chybějící slova doplnil a na obal originálu napsal: „Uveřejněný mnou ve Zvonu. Tam též sděleno, kde se nalézají scházející kousky. L. Q.“ Ve Zvonu pak zaznamenal L. Quis: „List, který zde podávám veřejnosti, znám téměř od čtyřicíti let, ale teprve před nějakou dobou daroval mi jej starý přítel a tábořský spolužák můj H., který jej obdržel r. 1863 nebo 1864 od A. T., rodáka strakonického, jenž tehdy navštěvoval oktávu klatovského gymnasia a byl příbuzným Václava Bendla, který v letech 1860—1865 kaplanoval v tomto městě. Při odevzdávání listu utrlh A. T. téhož konec s podpisem Boženy Němcové a ponechal si jej.“ — Údaj Quisův mohu nyní doplnit: A. T. je Antonín Tokstein (nar. 1842), syn strakonického hostinského Františka T., v 1. —7. třídě žák píseckého gymnasia; druhý majitel, spolužák L. Quise, byl MUDr. Karel Holý, rodák z Chudenic, vojenský lékař vysoké hodnosti, L. Quis o něm mluví i ve své *Knize vzpomínek* (I, 1902). Prošek pokládal tento dopis za součást celku, jehož další částí byl list psaný Němcovou V. Č. Bendlovi před 25. červencem 1857 (č. 219). Podle něho oba tyto fragmenty byly psány 24. nebo 25. července 1857. Soudil tak podle obsahu listů, ale nebyl mu znám údaj L. Quise, že dárce A. T. z dopisu utrlh podpis Němcové a že tedy náš dopis č. 215 byl listem ukončeným, celistvým, samostatným.

Když jsem Váš list dostala — dopis z konce května 1857, viz V 335, *Tille* — Antonín T.; *Omer a Merima* — píseň ze sbírky Vuka S. Karadžiće (1787—1864); *mladý Čelakovský* — patrně Ladislav Č. (1834—1902), který překládal i ze slovanských básníků; *Vorlíček* — František Ladislav V.; *putrtajk* — máslové těsto; *Die Welt ist bitter...* — Svět je hořký a nedá

se požívat bez cukrkandlu! Citát z Háfize v překladu G. Fr. Daumera, báseň 124; *mir nix dir nix* — jako by se nechumelilo; *v Munkáči* — v Mukačevu v tehdejších Uhrách, kde bývali čeští političtí nespokojenci internováni (např. J. V. Frič); *když bude zdarma* — když to bude nadarmo; *ze slovenského živo[ta]* — zde a dále jsou utrženy části řádků a slova lze jen zčásti restituovat, třebaže obsah celého útržku je nasnadě: Slovenské pohádky dostává ke korektuře prof. Hattala, provádí první korekturu slovenštiny, druhou korekturu prohlíží Němcová; *Pospíšil* — Jaroslav P. (1812—1889), nakladatel a knihkupec; „*Žena*“ — *Žena z lidu*, rozepsaný román Němcové; *Št...c* — Václav Štulc; *Poutník* — kalendář Poutník z Prahy, redigovaný V. Štulcem; *Mich zu warnen...* — citát z Daumerova překladu Háfize, báseň 177:

Varovat mě, vybízet mě
 přestaň zbožný hlas,
 kde mám do té svaté země
 cestovní vzít pas. —
 Ten váš hrozný mravní řád
 ať si vezme das!

216. *Josefu Němcovi do Běláku — před 9. červencem a 9. července 1857*
 Orig.: 1 list a 1 dvojl., 8°, ČS. Fragment dopisu, začátek chybí. Z. Záhoř datuje: „Bez data. Počát. července (1857).“ Nepovšiml si přesného a jasné napsaného data na konci dopisu.

Staněk — prof. Jan Bohdan S.; *nic fingerhutovského* — nic takového, jako vyprávěla Němcová muži o F. Fingerhutovi v dopise č. 213; *Poříč* — Poříč, kde otec J. B. Staňka měl statek; *chudé vysvědčení* — osvědčení nemajetnosti pro dceru Doru; *prosit hraběnku* — patrně Eleonoru Kounicovou; *Frič* — JUDr. Josef Frič; *Frič také je potřebuje* — tj. peníze, jež JUDr. J. Frič půjčil J. Němcovi na kauci do Korutan; *můj čtrnáctý pomocník* — narážka podle domu U čtrnácti pomocníků v Ječné ulici proti bytu Němcové; *článek... pro Noviny* — pro Pražské noviny, nejbližší Němcův dopis v nich je až v srpnu (Dfío B. N., XIV, 116); *Mayer* — viz vysv. k č. 213; *Frčník* — správně Trčnik, viz vysv. k č. 218; *Parzen* — Parky, římské bohyně osudu; *Trstenjak* — Davorin T. (1813—1890), kněz a básník slovinský, profesor na gymnasiu v Mariboru; *Düringsfeldova* — Ida von Düringsfeld (1815—1876), německá spisovatelka, jež také studovala český, slovenský a jihoslovanský národopis a překládala české písně (Böhmische Rosen, 1851); *Landskrone* — Landskorona, hora a zříceniny u Běláku; *Boženka* — B. Staňková, provdaná Šetlíková; *Možná že zapadá* — je těhotná; *že má Nebeský ten článek* — Národní slavnost Slovinců v dolině Zilské v Korutanech, zařadil jej do 3. sv. Časopisu Českého musea (1857).

217. *Ladislavu Staňkovi v Praze — 20. července 1857*

Orig.: 1 lístek, 14 × 8,4 cm, NM, sbírka autografů Richarda Morawtze. Zápis do památníku.

218. *Josefu Němcovi do Běldku — 24. července 1857*

Orig.: 1 dvojl., 8°, ČS. K tomuto dopisu je v NM uchována obálka s adresou, se zbytkem pečeti B. Němcové a s razítkem Prag 24/7 5 U. Na rubu obálky je připsáno červenou tužkou: Cito! Dringend!

Tvůj list — z 21. července 1857; *Daneš* — František D. (1807—1892), děkan v Peruci; *Krbec* — Jan K. (1791—1857), kněz a spisovatel, ředitel kněžské káznice u Sv. Jiří na Pražském hradě; *Garba* — obchodník z Balašských Ďarmot v Uhrách, dobrý známý Němcových (viz dopis č. 227); *Teď Ti tam přibylo přátel* — J. Němec o nich psal v dopise z 21. července 1857; *ten inženýr* — J. Němec o něm píše: „Mezi těmi inženýry je také jeden Moravan, nějaký Voňka“; poznal v něm vlastence z r. 1848: „Mladý chlapík a jen hoří pro věc... je z Telče rodák... nechce se státem nic mít.“ — *Cejnekovic* — rodina učitele Cejnka z Moravy, jenž působil v Běldaku; *a toho kaplana* — J. Němec o něm píše 6. července 1857: „Stran těch dětských písní a pohádek obrátím se také zde na jednoho kaplana Slovince, jmenuje se Trčnik. On se též zabývá literaturou, možná že on mně něco poví a napíše.“ — *Tu Bčolu* — J. Němec psal 21. července 1857: „Ten kaplan (tj. Trčnik) mně půjčil jeden ročník Slovanská Bočela od roku 1852. Tento ročník bys mohla dobře potřebovat, najdeš v něm mnoho národních pohádek k přeložení.“ — *článek Vinařického proti Marešovi* — O vyučovacím jazyku v národních školách, *Časopis Českého musea* 1857, str. 251 a d. ; *Pražského Posla* — Posla z Prahy; *Řezáč* — František Ř., redaktor Školy a života; *Božena, Josef* — děti Staňkových.

219. *Václavu Čeňku Bendlovi do Březnice — před 25. červencem 1857*

Orig. není znám, podle Záhoře byl v majetku choti spisovatele Jaroslava Hilberta, patrně dar prof. V. Tilla. Známe z něho jen fragment (začátek dopisu chybí), 1 dvojl., 8°, jenž je reprodukován faksimilem jako příloha k monografii V. Tilla Božena Němcová (3. vydání, 1920). V. Tille datoval: „Psán mezi 21.—26. červencem 1857“, jednak podle údaje o svatbě prof. Jana Bohdana Staňka (21. července), jednak podle příprav k svátku paní Anny Fričové (26. července). Část dopisu je psána azbukou.

Hamlet — o tom viz J. V. Frič, *Paměti*, vydání z r. 1960, sv. 2, str. 531: „V červenci téhož roku... usmyslili jsme si, že zahrajem sobě několik scén z Hamleta, s čímž chtěli jsme překvapiti naši druhou matku, paní doktorku Fričovou, o svátek sv. Anny... Konečně převzala sl. Rittersbergová úlohu královny, sestra Anny Sázavské Marie úlohu Ofelie, Sojka hrál Polonia, ducha otce Hamletova Slabihoudek, krále Holub, Horacia Jan Kučera, Rosenkrantz a Guildensterna bratr Vašek s přítelem Hutta-rem, bratr Karel Laerta — a já titulní úlohu.“ Podle záznamu Fričova by se údaje Němcové neshodovaly ve všem se skutečností. — *Sojka* — Jan Erazim S. (1826—1887), publicista, autor knihy *Naši mužové* (1862); *Karel* — Frič (1834—1915), chemik, technolog, působil též na Rusi, psal i o hudbě a o divadle; *Rittersbergová* — Henrietta R., učitelka francouzštiny a majitelka dívčího pensionátu; *Anna Kavalírová* — příští druhá choť

J. V. Friče, jež byla také literárně činná a užívala spisovatelského jména Anna Sázavská; *Rittersberg* — Ludvík R. (1809—1858), spisovatel, novinář, hudební skladatel a kreslíř; *Rottová* — Sofie, později provdaná Podlipská; *madame Mužák* — Karolína Světlá; *Josef dopisuje Svatopluka* — J. V. Frič tragédii Svatopluk a Rostislav; *Kaška* — Jan K. (1810—1869), herec, interpret komických postav; *à la Rachejtle* — v duchu humoristického časopisu Rachejtle, vydávaného V. Č. Bendlem v l. 1854—1855 v Jičíně; *sklady špiritusu* — J. V. Frič se mýlil v té době živit výrobou lihovin; *ein neuer Jonas...* — citát z Daumerova překladu Háfize, báseň 161: Nový Jonáš, jenž byl žalně spolknut, ale šťastně vyplivnut z velrybího bachoru mystiky; *Tille* — viz vysv. k č. 215; *Staněk* — prof. Jan Bohdan S.; *že tam co nejdřív přijedete* — do Březnice, odkud byl Bendlův přítel Karel Kulich a kde se jako lékař usadil Hanuš Jurenka; *že se bude Jura ženit* — V. Č. Bendl psal Němcové před 24. červnem 1857: „Jura prý se chce za 8 neděl s Toníkovou sestrou oženit.” — *Potom se ho ... nectný člověk* — je psáno v dopise azbukou; *Polda* — Leopold Hansmann; *Já mu o Váš psala* — tento dopis Němcové neznáme; *Karel mi psal* — syn Karel, tento dopis Karlův neznáme; *Můj výlet* — viz dopis č. 213; *mit höchsteigener Hand* — nanejvýš vlastnoručně; „*Igor*” — Slovo o polku Igorevě, staroruský epos o dobrodružstvích Igora Svjatoslaviče, knížete novgorodského (12. stol.); *ze soustru* — ze soustruhu; *Fingerhut* — Ferdinand F., jenž vypsal soutěž na nejlepší divadelní hry a do poroty vedle K. J. Erbena, herce J. Chauera, F. B. Mikovce, V. B. Nebeského, J. Ohérala, F. L. Riegra, prof. F. Šohaje a A. J. Vrtátka jmenoval i lékaře J. Čejku; „*přepodivné brouky, dobytek i plaz i šelmy taky*” — citát z Havlíčkovy První jenerální schůzky Českého národního museum I. P. 1847; *Dundr* — Josef Alexandr D. (1802—1874), skriptor Národního musea, bibliograf; *Starý Hanka, co mu visí na krku Anka* — citát z Havlíčkovy První jenerální schůzky; *Anka* — carský řád sv. Anny; *Ida Düringsfeld* — viz vysv. k č. 216; *Bellmann* — Karel B., nakladatel; Babička u něho pak skutečně vyšla v časopise *Erinnerungen* v překladu Jana Ohérala s třemi obrázky; *svatováclavští strávníci* — trestanci ze Svatováclavské trestnice na Novém Městě; *Mit aller Andacht...* —

Navečer, zrána ponořen
do alkoránu krásy buď,
na pravost jiných svatých knih
když spoleháš se, je to blud.

Nezbožňuj svoje vlastní Já,
co rád máš, tomu oddán buď,
a neboj se, že kacífstvím
je láska: to je blud!

povídá apoštol lásky — Háfiz v překladu G. F. Daumera, báseň 138; *že bude Vaše hospodyně mluvit francouzsky* — V. Č. Bendl žertem říkával, že si Doru vezme za hospodyně, až dostane faru; *Kulich* — Bendlův březnický přítel Karel Kulich.

220. *Karlu Němcovi do Zaháně* — 31. července 1857

Orig.: 1 list, 8°, 1 list, 14,1 × 15,1 cm, NM. Datace: Hynkův svátek — 31. července.

Otec žádá do pense — J. Němec podal žádost o pensionování 5. srpna 1857; *od hraběnky* — Eleonory Kounicové; *santiglové* — satinglové; *satingl* je lehká, laciná látka; *vydám dva svazky dětských pohádek* — z těchto prací nám zbyly fragmenty v časopiseckých otiscích a v rukopisu; *Gustav* — bratr Němcové, list se nezachoval.

221. *Josefu Němcovi do Běláku* — po 31. červenci 1857

Orig.: 1 dvojl., 8°, ČS. Fragment, konec dopisu není dochován. Bez data. Z. Záhoř datuje „Po 25. červenci 1857“ — podle zmínky o činži, jež měla být zaplácena k sv. Jakubu (25. července), ale zmínka o svátku syna Hynka (31. července) posunuje dopis až na začátek srpna 1857.

Tvůj list mne zarmoutil — dopis z 29. července 1857, v němž J. Němec prohlašuje, že se vrátí do Prahy; *S tím chlapcem* — se synem Jaroslavem; *Daneš* — viz vysv. k č. 218; *K Steidlerovům* — k Josefu Steidlerovi, kmotru dětí Panklových, majiteli hostince v České Skalici; *Šafránek* — František Š., farář v Mlíkosrbech u Nového Bydžova; *Adolf* — A. Škopíček, bratranec J. Němce; *u těch Skři...* — u těch Skřivanů, v rodině A. Skřivana; *k Jungmannovic* — do soukromého vychovatelského ústavu Jana Jungmanna; *Ohéral s paní Düringsfeldovou* — k uskutečnění tohoto společného záměru nedošlo, Jan Ohéral přeložil Babičku sám, vyšla v časopise *Erinnerungen* 1858; *hraběnke* — Eleonoře Kounicové; *Taxis* — Rudolf Thurn-Taxis, viz dopis č. 208; *Něco... z Koledy* — za překlad srbských pohádek Vuka Karadžiće (viz *Spisy B. N.*, XI, 1957, 74 a d.); *Špott mne tam ustavičně zve* — Jan Špott do svého vodoléčebného ústavu na Senovážném náměstí; *Karel a Gustav* — tyto dopisy syna a bratra Němcové se nezachovaly; *Krečmar* — knihkupec na Křižovnickém náměstí u Karlova mostu; *Cejnek* — viz dopis č. 219.

222. *Adéle Panklové do Zaháně* — 5. srpna 1857

Orig.: 1 dvojl., 8°, NM.

Překlad: Milá sestro! Velmi jsem Tě prosila, abys mi brzy napsala a mně odpověděla, co s Dory, ale Tys to neudělala, a já dříve dostanu odpověď od cizího člověka nežli od Vás vlastních. Paní Palacká, jak jsem Vám psala, slíbila Dory, že jí zaplatí cestu, mohla-li by do Sagan, a protože v půli května odjíždí, musím jí dát rozhodnutí, zdali ano čili nic, neboť odjíždí na cesty. Nevnučuji Vám ji, ale bylo by to pro mne veliké ulehčení, měla-li bych ji u Vás. — Za prvé jsem chudší než mnohý žebrák, a tak by mi bylo

snáze, když bych měla o jednu starost méně. Za druhé bylo by jí na prospěch, aby se dostala z města dále do volné přírody, a hlavně že by se mohla i něčemu přiučit z domácích prací a francouzsky mluvit. Kdyby se mi lépe vedlo, měla by dost co dělat doma, ale to je bída, já nemám ani tolik, abych koupila, čeho je třeba k šití a pletení, a naše kuchyně je příliš jednoduchá, aby se při ní mohla něčemu naučit. — Nedávám jí ráda od sebe, nebyla nikdy z domu, má tak zvláštní povahu a zvláštní vychování, s nímž byste snad nesouhlasili, ale já bych jí toho ráda dopřála, aby trochu okřála, tělesně i duševně, neboť my se soužíme všichni navzájem sdostatek. — Přes léto se to musí rozhodnout, buď zahyneme v hoři a bídě, anebo se nám povede lépe —! Byla jsem tyto dny u pána, jenž má na starosti železniční stavby, a ten mně přislíbil zaměstnání pro mého muže, jehož zná. Můj muž musí raději jít do výslužby, a pak dostane 350 zl. — ty mu nemohou vzít, když k tomu dostane soukromé zaměstnání se 400 zl., tak bychom mohli s tím, co já ještě vydělám, být živi; tak to už nejde dále. Já musím rodinu živit jen svou duševní prací — a v hlavě mi straší jen bledé postavy hoře a starostí, jako těžká mlha mi to leží na duši, a já nemohu krásné postavy, jež mi vykouzila obrazotvornost, já je nemohu nalézt. Mám lidem působit potěšení, a lidé mě za to týrají k smrti! — Kdybyste mohli nahlédnout do mého života, byli byste také ke mně laskavější, ale vy nevíte, bohudík, nikdo, co to je, když musí člověk žebrat; jsme-li žebráci, dostává svět pro nás docela jinou podobu, milí přátelé! — Já vím, Vy mně nemůžete pomoci a trápí Vás to dost, ale je-li člověk nešťasten, je mu každé laskavé a přátelské slovo kapkou balzámu do bolavé duše, útěchou, již si váží více nežli peněz, když jsou mu nabídnuty s lhostejným srdcem. Mám přítelkyni, již jsem po léta neviděla, je také chudá, churavá, všechny starosti na ní leží, a aby své staré rodiče příliš netrápila, chová beze slov v srdci lásku, jež ji přivede do hrobu. Když slyšela, jak se mi daří, napsala mi ihned srdečný dopis, a od té doby dostávám téměř každý měsíc od ní psaníčko s několika srdečnými slovy, a přitom mi posílá zlatku; po prvé mně napsala přitom slova Jeana Paula: „V přátelství musí být jeden měděný halíř jako tisíc zlatek a tisíc zlatek jako jeden měděný halíř!“ — Toto jsou mně milé dárky a ještě milejší slova věrného srdce, jež pohrouženo ve svých starostech přece stále na mne myslí. Proto mě bolí, když Vy mně dlouho nepíšete, a ještě více mě souží, že mé vlastní dítě na mne nemyslí. Řekni to Karlovi, že bych si nikdy nebyla pomyslila, že se bude tak beze všech ohledů chovat k své matce, to mě nutí, abych měla špatné mínění o jeho citu. Že nemá kdy, to není pravda, když mi Kodym psal už dvakrát, v kratší době, byl by mohl i on pro svou matku za tolik měsíců vyšetřit jednu hodinku. Psala jsem Vám všem před svátky, jemu také, ale teď mu psát nebudu. O lásku prosit nebudu nikdy nikoho, ani své vlastní dítě. — Jsem nyní stále churava a také Jaroslav začíná opět se svým kašlem — přitom velmi roste a hubne se. Jako když mne bodne, kdykoli se na něho podívám, neboť vždycky se ve mně ozve chmurné tušení, že obětem ještě není konce! — Milá sestro, promluv tedy s matkou, poraďte se, a napiš

mi ihned obšírnou odpověď. Můžete si vzít Dory k sobě na čas, dokud se mi nepovede lépe, anebo to u Vás není možné? Půjde-li to, stanovte dobu, kdy a za jakých podmínek. — Viděla-li bych, že je Vám to obtížné, nepošlu ji, buď jak buď. Ale odpověď musím mít, neboť paní Palacká se opravdu diví, že bych od Vás tak dlouho nedostala dopis, a myslí si snad, že já sama věc protahuji. Polib matce za nás ruku, Vás všechny zdravíme srdečně; i svého ženicha pozdravuj a Kodyma, a tomu řekni, že mu v nejbližších dnech odpovím na jeho dopis. Měj se dobře a nezapomeň na odpověď. Tvoje upřímná sestra Božena. V Praze 5/8 57.

Ich war die Tage bei dem Herrn — pravděpodobně u inž. Bedřicha Šnircha (viz dopis č. 214); *Ich habe eine Freundin* — nevíme, kdo to byl, nezachovala se ani stopa po dopisu z té nebo oné strany, ač — podle doznání Němcové — těchto psaní bylo velmi mnoho; *Jean Paul* — tohoto citátu z něho použila Němcová již jako motta k dopisu, který psala 2. ledna 1853 Johaně Mužákové-Karolíně Světlé (viz Listy II, 9).

223. *Leopoldu Hansmannovi do Brna* — 9. srpna 1857

Orig.: 1 list, 8°, 1 lístek, 18,8 × 8,9 cm, NM. Věta „Pište mi záhy...“ je připsána na 2. straně lístku vlevo shora dolů, věta „Už jsem zase dvakrát...“ na 1. straně listu při horním okraji nad datací. Datace je napsána nezřetelně (9/8 nebo 9/9?), ale souvislost tohoto listu s obsahem dopisu J. Němcovi po 31. červenci 1857 (dopis č. 221) určuje datum 9/8 57.

Kňahyňa — báseň Leopolda Hansmanna (viz dopis č. 202); *Háfiz* — Daumerův německý překlad Háfize; *pohádky pro Koledu* — pět srbských pohádek ze sbírky Vuka Karadžiče, které přeložila a které vyšly v kalendáři Koleda na r. 1858; *a tu báseň* — K. Havlíčka První jenerální schůzku Českého národního museum 1. P. 1847; *o Jiřím* — jeden kvartál činže se platil o sv. Jiřím, 24. dubna, další o sv. Jakubu, 25. července (viz i dopis č. 221); *oni mu dovolení nechtějí dát, že by tam museli místo něho jiného dát* — o tom píše J. Němec v dopisu ze 4. srpna 1857; *Marie* — žena Leopolda Hansmanna; „*Máj*“ — vydání básně K. H. Máchy; *Igor* — viz dopis č. 219; *Noviny* — Moravské noviny (Moravský národní list), redigované L. Hansmannem; *o tom posledním ději v Turecku* — o konfliktu Turecka s Francií, Ruskem, Pruskem a Sardiníí, urovnaném dohodou z 29. srpna 1857.

224. *Karolíně Staňkové v Praze* — 14. srpna 1857

Orig.: 1 lístek, 14,4 × 9 cm, NM, sbírka Richarda Morawtze. Bez data. Cizí rukou tužkou připsána pod textem datace: 14/8 857. Lístek nebyl poslán poštou, nýbrž poslem, jak dokazují stopy stočení do trubičky a pak střídavého smačkání dvěma prsty. Adresátka připsala na lístek inkoustem odpověď: „Budou-li Ti dobře, tak přijď. K. Staňková“, pak lístek zapečetila pečetí svého muže a vrátila jej s darovanými botkami.

225. *Gustávu Kazimíru Zechenterovi do Brezna* — 14. srpna 1857

Orig.: 1 list, 8°, M. Poznámka „Byla jsem neopatrná...“ je připsána

na 2. straně pod čarou. List ze 17. srpna 1857 je patrně pokračováním tohoto listu, napsaným po třech dnech v náhradu za list poltý inkoustem. Po prvé otiskl B. Haluzický, str. 260 a d.

čekám na popis handělčanů — Němcová jej potřebovala pro svou práci Kraje a lesy ve Zvolensku, jež vyšla v Živě r. 1859; *handělčané* — někdejší pojmenování dřevorubců v oblasti horního Hronu (srov. Spisy B. N., X, 1955, s. 218); *Ferjenčík* — Mikuláš Štefan Ferienčík (1825—1881), slovenský spisovatel; *Chaloupka* — Samo Chalupka; *paní Fruška* — choť Sama Chalupky Eufrosina; *ten majáles* — G. K. Zechenter napsal humoresku Študentský majáles; *myslivecké figle* — myslivecká šelmovství; *s překladem mým Medvědí polovačky* — otištěným v Živě r. 1857 (viz dopis č. 202); *Bystrice* — Banská Bystrica; *Plošič* — Julius Plošic, katolický farář v Selcích u Banské Bystrice; *ten spis o handělčanech* — rukopisná kronika fary v Balogu Historia domus parochiae Nigro-Hronczensis; Zechenter si ji vypůjčil pro Němcovou od tamního faráře Jozefa Kúdelky a poslal ji do Prahy, v dopise č. 233 máme již zprávu, že Němcová kroniku vrací; *dr. Hamerník* — viz vysv. k č. 214.

226. *Gustávu Kazimíru Zechenterovi do Brezna* — 17. srpna 1857

Orig.: 1 list, 8°, příloha (dotazník) 1 dvojl., 8°, obálka s adresou, M. Razítka na obálce: Prag 17/8 5A — Neusohl 18[?] Aug. — Breznobánya 19/8. Viz vysv. k č. 225. Po prvé otiskl B. Haluzický, str. 261 a d.

balík od Vás — kroniku fary v Balogu (viz dopis č. 225); *Článek od Vás* — není známo, o který článek G. K. Zechentera šlo; *Šťastný* — Němcová napsala jméno pedagoga Jana Šťastného místo jména redaktora časopisu Zábavy myslivecké a slovníkáře Františka Špatného (1814—1883); *Polovačka Vaše* — Medvědí polovačka, otištěná v Živě r. 1857; *ty pohádky* — první sešit Slovenských pohádek; *okolí H. Lehoty* — Horní Lehoty, jde o mapku, na níž by bylo vyznačeno, kde lze pravděpodobně hledat pravěká sídliště, byla to jistě práce archeologa Krolmusa (viz dopis č. 240); *Starožitnosti od Reusza* — „Ze zápisků dra Gust. Reusza“ otiskla Němcová v Památkách archeologických 3, 1858—1859, str. 22 a d., 58 a d.; *Příloha* — dialogů (prvního a druhého) užila Němcová především ve scénce a v dialogu, které vložila do své práce Kraje a lesy ve Zvolensku (srov. Spisy B. N., X, 260—262 a 256—259); pod čarou tam připojila hojně vysvětlivky; *Ormís* — Samuel O. (1824—1875), gymnasiální profesor, od r. 1855 do r. 1863 farář ve Velké Revúci, spisovatel.

227. *Josefu Němcovi do Běldku* — 20. srpna 1857

Orig.: 1 dvojl., 8°, 1 list 17,2 × 21,3 cm, ČS.

Garba — viz vysv. k č. 218; *hotel Sachs* — Hôtel de Saxe, Saský dvůr v Hybernské ulici; *do Vacova* — do Vacova v tehdejších Uhrách; *do Neuhäuslu* — do Nových Zámků; *Um Gottes Christi willen...* — Prokrista-pána, nechte mě ležet; *Jula a Janči* — děti Garbových; *Článek jsem dala* — dopis otištěný v Pražských novinách 26. srpna 1857 (viz Dílo B. N.,

XIV, 1930, str. 116 a d.); *druhý opišu* — jeho otisk není znám; o *tom Boleslavu* — podle tohoto údaje lze soudit, že list nebyl otištěn, zmínku o Boleslavu II. Smělém, polském králi, nalézáme v dopisu J. Němce v Pražských novinách až 3. února 1858 (viz Dílo B. N., XIV, str. 124); *Helcelet* — lékař Jan Helcelet, přítel Němcové od dob Českomoravského bratrstva (viz Listy B. N., I); *Ze Slovenska... kolik listů* — z těchto listů neznáme nic; *Rárusovic* — Michal Rárus, stoliční úředník v Banské Bystrici, hostitel Němcové na jejich slovenských cestách; *Plošič* — viz vysv. k č. 225; *Adolf* — A. Škopíček, bratranec J. Němce z Nového Bydžova, tehdy podučitel v Roudnici; *Franc* — František Němec, bratr J. Němce, zaměstnaný jako dozorce v cukrovaru v Novém Bydžově; *Josef Vavřinků* — syn bratra Němcova Vavřince, řezník a hostinský, u něhož Němcová v Novém Bydžově pobývala r. 1859 a 1861; *Francla* — sestra J. Němce; *Nany* — Anna Němcová, nejstarší sestra J. Němce, pomáhala v rodině Němcových za prvního jejich pobytu v Praze a pak i v Liberci; *Heger* — Josef H., finanční úředník, druh J. Němce z finančnické služby, kmotr Němcových dětí; *Nepomucký* — rovněž finanční úředník.

228. *Gustávu Kazimíru Zechenterovi do Brezna — koncem září 1857*

Orig.: 1 list, 8°, M. Bez data. Datace: těsně před návratem J. Němce z Běláku. Dopis není dochován celý, chybí začátek s oslovením. Po první otiskl B. Haluzický, str. 362 a d.

Mého muže čekám — list J. Němce, který mluví o přípravách k návratu, je z 26. srpna 1857; ačkoli tam Němec píše, že už více psát nebude, je velmi pravděpodobné, že psal ještě jednou, neboť se vrátil do Prahy až koncem září; *referent ministerní* — Neuwall, viz dopis č. 208; *aniž by se rozdrvíly* — aniž se rozbily, aniž praskly; *Tomášik* — Jan Pavel Tomášik, bratr Samuela T.; *Ormis* — Samuel O., učitel v Ban. Štiavnici; z korespondence B. Němcové s Ormisem nic neznáme; *Bodorovič* — Samuel Bodorovský, úředník u zvolenského podžupanství, Němcová psala jeho jméno obyčejně Bodorouský; *Lojzka* — dcera Jána Chalupky (1791—1881), bratra Sama Chalupky, provdaná za J. Čipka; *Sámko* — Samo Chalupka; *Petronka* — sestra G. K. Zechentera.

229. *Karolíně Staňkové v Praze — 1. října 1857*

Orig.: 1 lístek, 7,5 × 14 cm, v majetku inž. Ivana Šetlíka. Bez data. Adresátka připsala tužkou: 1/10 857. Stopy smačkání svědčí o téměř způsobu doručení jako u dopisu č. 224.

Překlad: Byla jsi tak dobrotivá, milá Lotty, že jsi mi nabídla, abych přišla k obědu, nebudu-li mít doma dost. — Na Vaše laskavé přátelství hřešíc jsem tak smělá a hlásím se dnes k obědu. — Smím o to prosit? — My jsme již po tři dny nemohli mít maso, a dnes mám také jen dvacetník, to bychom měli opět málo, kdybych jedla doma. Ale nehněvej se, a pro mne nedělej nic navíc, mně stačí, dostanu-li trochu vaší dobré polévky a kousek masa. V úctě Tvá B. N.

da hätten wir auch wieder wenig — lístek byl poslán po návratu J. Němce, u Němcových bylo tedy už pět strávníků.

230. *Karolíně Staňkové v Praze* — 4. října 1857

Orig.: 1 lístek, 17×11,2 cm, NM, sbírka Richarda Morawtze. Bez data. Cizí rukou poznamenáno datum 4/8 857; J. Němec, o němž je v lístku řeč, se vrátil z Běláku do Prahy až koncem září 1857. Lístek souvisí obsahem i časově s dopisem č. 231, psaným J. V. Fričovi.

Josef Fričů — J. V. Frič slíbil přinést zálohu na honorář za Slovenské pohádky, viz dopis č. 231; *pana doktora* — Václava Staňka.

231. *Josefu Václavu Fričovi v Praze* — 5. října 1857

Orig.: 1 dvojl., 14×22 cm, ÚČL, z pozůstalosti prof. dr. Antonína Šnajdaufa. Na str. 4 je napsána adresa. — J. V. Frič podtrhl v dopisu modrou tužkou slova „třetinu“ a „nedostane plat“ a na 1. str. do pravého horního rohu připsal tužkou svou dataci: 5/10. Po prvé otiskl J. Polák, Česká literatura 1, 1953, str. 195.

Šálek mně bude muset něco dát... — jako zálohu na vydání Slovenských pohádek; *ze Zdic* — z cukrovaru Fr. Skály a Jos. Macháčka, kam doporučil J. Němce JUDr. Josef Frič; *v Hradci* — v Štýrském Hradci.

232. *Karlu Němcovi do Zaháně* — 9. října 1857

Orig.: 2 listy, 8°, Museum v Klatovech. Psáno na str. 1—2, na str. 4 adresa. Přípisek „Poroučení na Kodyma“ je na str. 1 nahoře nad oslovením. Podle adresy „Dem Karl Němec zu übergeben“ je jisté, že dopis byl přiložen k dopisu, jenž byl poslán někomu z příbuzných v Zaháni.

ten, pro kterého jsi na svoje povinnosti zapomněl — sestra Němcové Aida, do níž se Karel zamiloval.

233. *Gustávu Kazimíru Zechenterovi do Brezna* — 19. října 1857

Orig.: 2 dvojl., 8°, příloha 1 list, 8°, M. Po prvé otiskly Slovenské pohľady 1911, str. 185 a d.

tu kníhu — kroniku fary v Balogu, viz dopis č. 225; *jistý Mráz* — Fraňo Mráz, slovenský theolog, jenž tehdy studoval v Praze klasickou filologii, a proto byl vhodný jako překladatel latinských částí Kroniky; *Dějepis, Sústava handělčanů...* — oddíly kroniky z Balogu; *přijde to do Živy* — otištěno v Živě r. 1859; *Anča a Zuza* — osoby 3. dialogu z kroniky fary v Balogu; *komodor* — nevázanou historku s utatým komodorem (komodor byl velitel části loďstva, jehož vlajka byla vztyčována na stožáru) vypráví jeden z lovců v 2. dialogu; Němcová si tyto dialogy přepsala do svého slovenského cestovního zápisníku (orig. v NM); *Emanuel Purkyně* (1831 až 1882), botanik, profesor lesnické školy v Bělé; *malíř Herold* — Eduard H. (1820—1895), známý i jako spisovatel; *Tibely* — Karol Tibély (1813 — po r. 1870), malíř podobizen a krajinář; *Klemens* — Jan Božetěch K. (1817 až 1883), geolog, archeolog, vynálezce a malíř portrétista; *od pana faráře*

poslední a předposlední číslo *Musejníka* — od Sama Chalupky čísla Časopisu Českého musea (1857) se dvěma články K. Vinařického, O vyučovacím jazyku v národních školách a Jazyk český doma, v chrámě, ve škole a v literatuře; *Slovenské noviny* — Noviny slovenské, vycházející ve Vídni, v jejich redakci byl dr. Hermenegild Jireček, úředník ministerstva kultu a vyučování; *Škola a život* — učitelský časopis redigovaný F. J. Řezáčem, J. Štastným a j.; *Plošič* — viz vysv. k č. 225; *ten obrázek* — obrázek J. Mánesa, určený na obálku Slovenských pohádek; *Z těch starožitností, co mi dal dr. Reusz* — viz dopis č. 226; *Pepa* — Jozefa Szablaková, přítelkyně Němcové z doby jejího pobytu v Banské Bystrici; *Reuszovci* — Gustáv Reusz, lékař v Revúci, a Ľudovít Adolf Reusz, tamní farář, synové Samuela Reusze (1780—1852); *Francisci* — Ján F. (1822—1905), buditel a spisovatel, vydavatel Slovenských povestí (1845); *Sládkovič* — Andrej S. (1820 až 1872), farář v Hrochoti, slovenský básník; z tohoto období není žádný dopis Sládkovičův dochován a znám; *Tomašík* — Jan Pavol Tomášik (viz dopis č. 228); román *Obchodníci* J. P. Tomášik po druhé nevydal, po rukopisech jeho románů, jež jmenuje Němcová, není stopy; *Jeho Obchodníci velmi Havlíček... pochválil* — v České včele 24. července 1846, str. 235 a d.; *Loučkovi... do Píly* — Emerichu Loučkovi, evangelickému faráři na Píle; *Petronka a staruška* — sestra a matka; *z Vaší r...* — z Vaší ritky; *pana farára balogského* — Jozefa Kúdelku; *Luisa* — Lojzka (viz vysv. k č. 228); *Chalupkovic v Lehotě* — rodina Sama Chalupky v Horní Lehotě; *kde by měl na Hrádku kopat* — Němcová myslí na archeologické vykopávky na Hrádku hornolehotském (viz její Hrádek hornolehotský, Spisy B. N., X, 1955, 281 a d.): *Do Musejníka ty balady... neposílá* — a neposlal, nebyly otištěny; *ten slovníček* — svůj rukopis slovníčku slovenského; *Za vysvětlení slov* — viz slovníkový dotazník Němcové v příloze k dopisu č. 226; *Dialogus II* — z balocké kroniky reprodukuje rozhovor lovců v lese po medvědí polovačce; *Ferjenčík* — Ferienčík (viz dopis č. 225); *Vaše umění malířské* — dr. Zechenter také sám maloval, olejový obraz handělčanů z pozůstalosti Němcové (Museum B. Němcové v České Skalici) je snad jeho dílo; diletantská traktace postav i rozvrh celku tomu nasvědčují; *Fleischhauergasse* — Řeznická ulice v Praze na Novém Městě... třetí patro, nový byt Němcových.

234. *Matiju Majarovi do Gerljachu* — 21. října 1857

Orig.: 1 dvojl., 8°, NM. Celý dopis je psán azbukou, pro češtinu přizpůsobenou přepisováním háčků a délek, některá slova nebo i písmena jsou však napsána latinkou. Slova německá jsou psána kurentem.

pripovědke — překlady pohádek zde jmenovaných nebyly otištěny; *Železen most* — Hra na železný most; *Kačia králica* — Královna hadů; obě byly otištěny ve Štěpnici 1858 (viz Spisy B. N., XI, 1957, str. 127 a 104); *O fašenku in Vuzemu* — O postu a veliké noci; *Murko od r. 1833* — Anton Janez M. (1809—1871), slovinský duchovní a jazykozpytec, vydal r. 1833 *Deutsch-slowenisches und slowenisch-deutsches Handwörterbuch*;

Pravila — Matija Majar vydal r. 1848 *Pravila*, jako izobrazevati ilirsko narečje; *jen slovenské* — jen slovinské; *zilského kraje* — srovněj dopis č. 200; *malou sbírku dětských pohádek, hry a malé písně* — záměr ten už Němcová neuskutečnila.

235. *Karlu Aloisu Vinařickému do Týna nad Vltavou* — 23. listopadu 1857

Orig.: 1 dvojl., 8°, NM. K dopisu bylo připojeno poděkování Jaroslava Němce, 1 list, uložené rovněž v NM. Po prvé otiskl M. Novotný v Lidových novinách 21. ledna 1932.

za dvojnásobný dar — snad za dar poslaný jí a synu Jaroslavovi; Jaroslav děkoval na přiloženém lístku: „Veledůstojný pane! Přicházím, bych srdečné díky vzdal za velikomyslný dar, jímž mne dobrotivost Vašnostina obmyslití ráčila. Stalo se tím veliké dobrodiní nejen mně, ale i mojí matce, která nás při skrovných svých příjmech vším potřebným zaopatřiti nemůže. Nevím, kterak jinak vděčnost svoji projevití nežli vroucí modlitbou a snahou státi se hodným přízně Vašnosti a všech šlechtných lidí. Ještě jednou nejvroucnější díky Vašnosti skládaje zůstávám v nejhlubší úctě a oddanosti vděčný Jaroslav Němec.“ Dopis Jaroslavův byl jistě koncipován za pomoci Němcové; *pověst o Vašnostinu příjezdu* — mluvilo se o přeložení K. Vinařického do Prahy (viz dopis č. 218), z čehož pak sešlo; *za články* — o českém školství, které uveřejnil K. Vinařický v ČČM (viz dopis č. 233).

236. *Josefu Němcovi do Zdic* — 5. prosince 1857

Orig. dnes nezvěstný. Podle Z. Záhoře byl v Museu B. Němcové v České Skalici. Otiskují podle V, 263.

výslužku od svátku — 4. prosince byl svátek Němcové; *od Friče* — od J. V. Friče, když se po návratu z Komárna pokoušel existenčně zachytit společně se svým bratrem Karlem jako výrobce lihovin; *poslal pro bok k Primasovům* — pro černé pivo, kozla (německy Bock), do pivovaru u Primasů; *od Bellmanna nemám posud ty peníze* — za autorisací překladu Babičky pro *Erinnerungen*; *ten kousek* — cukru; *slečna Němečkova* — Marie N. (viz dopis č. 201); *necovanou šálu* — pletenou na způsob sítě, mřížky (z něm. Netz, netzen — síť, mřížkovat); *Dorinka Hanuš*. — dcera prof. I. J. Hanuše; *na jednoho, kterého více neuhlídám* — na syna Hynka; *na druhého, který jako by zapomněl* — na Karla; *Bendl* — jeho dopis z 2. prosince 1857 je dochován (otisk u V); *Vorlíček* — František Ladislav V., tehdy učitel v Nymburce; jeho dopis neznáme; *Jan Černý* — člen rodiny, s nímž se Němcovi seznámili za svého pobytu v Nymburce; *Nad Karlovým listem...* — tento list je datován 2. prosincem a je dochován (otisk ČČM 1917, 301); kromě blahopřání se v něm Karel po ročním odmlčení také vyznává ze všech nerozvážností; *Podivný je ten sen o Hynkovi* — Karel píše: „Jednou se mně zdálo o nebožtíkovi Hynkovi; on měl na sobě ten modrý kabát, ty kostkované kalhoty — a velkou hůl, kterouž mě před nemocnicí tloukl, a křičel: „Jestli, ty kluku, budeš tak mámu zlobit, tak tě zabiju.“ — *s tou knížkou* — s vandrovní knížkou; *Marie Tě pozdravuje* — sestra

Němcové M. Michenetová, tento její dopis není dochován; *Babička že je propuštěna...* — matka Němcové Terezie Panklová, do té doby sloužící kněžny Dorothey Talleyrandové; 8 *Tl. Gnadengehalt* — 8 tolarů (Taler) platu z milosti; *tak drahou knihu* — snad knihu Georga Fr. Daumera, překladatele Háfize, *Frauenbilder und Huldigungen*, jež vyšla v Lipsku r. 1858 ve druhém vydání; Němcová nám tuto konjekturu napovídá v dopise V. Č. Bendlovi ze 7. prosince 1857, kde mluví o knize Georgs *Frauenbilder*; *Po pondělí budu mu psát* — tento dopis není dochován; *Mužák* — prof. Petr M., manžel K. Světlé; *jen mu potom na stínu něco vystavil* — vytkl; *malíř Herold* — Eduard H., viz dopis č. 233; *rožeň* — hrozen; *Bekl* — František Bekl, jenž byl zaměstnán jako J. Němec ve Zdicích a znal se s Němcovými již z prvních dob jejich pražského pobytu. Píše o tom sám Jaroslavu Němcovi 8. prosince ze Zdic (dopis je německý, překlad jeho byl otištěn v Času 28. května 1922): „...Váš pan otec mě zná již po léta, a to jest nejlepší zárukou mého sdělení. Též Vaši paní matku mám čest znáti z oněch krásných dob, kdy naše národní zájmy dostávaly nový rozmach a kdy jsme konali častěji velkolepé výlety a vycházky, které měly vyšší význam. Při těchto příležitostech byla Vaše paní matka ke mně vždy laskavá a přívětivá, a příjemný onen dojem jest mi dosud vždy předmětem přátelských vzpomínek na Vaši mnou velmi váženou paní matku. Sdělte jí to, prosím, též s přátelským pozdravem.” — *Beklův bratr* — Josef Beckel (1806—1865), malíř podobizen a litograf, jenž si r. 1857 zařídil v Praze fotografický ateliér; *co se o tom mimo Pražských novin [píše]* — v Pražských novinách byla o Slovenských pohádkách zmínka 26. listopadu a 24. prosince; *Ten obrázek* — kresba J. Mánesa, vytvořená pro Slovenské pohádky; *v Karlíně* — J. B. Mencl měl kovoliteckou dílnu v Karlíně; *abys na tu slavnost nejezdil* — přítel Němcových J. B. Mencl daroval svému rodišti Hořovicům stromky na okrášení města a J. Němec psal o tom Němcové 19. listopadu 1857; „...Budu-li moct, tak šho půjdu do Hořovic a popíšu to v novinách, aby měl pan Mencl radost.” Mezitím však dostal J. Němec z Hořovic úřední vyrozumění, že je opět pod policejním dozorem a že se nesmí ze Zdic vzdálit bez povolení, o čemž J. Němec uvědomil Němcovou v dopise z 29. listopadu. J. Němec se k slavnosti vrátil v dopisu 9. prosince: „...tyto dni měl jsem málo oddechu... Proto jsem také nemohl jít ani do těch Hořovic a Mencl mně to doufám odpustí.” — *ten článek v Pražských novinách* — zpráva o Menclovu daru Hořovicům, otištěná 22. listopadu; „*Svatopluk a Rostislav*” — viz dopisy č. 219 a 237.

237. Václavu Čeňku Bendlovi do Českých Budějovic — 7. prosince 1857

Orig.: 4 listy, 8°, NM. List třetí je dole v pravém rohu utržen v rozměrech 9 × 5,1 cm. Některá slova bylo lze doplnit podle souvislosti. První otisk ve Venkovu 7. a 14. dubna 1918.

Že jste u nás třikrát marně byl — V. Č. Bendl píše Němcové 2. prosince 1857: „Já však byl u vás dvakrát...” — *Ten lístek ve dveřích našla Manka* — Bendl píše 2. prosince: „...když jsem kartu ve dveřích nechal, čekal jsem

prve hodnou chvíli, tloukl jsem, ale nikdo se neozýval." — *k prof. Poppeovi* — Arnošt Bruno Jan Popp (1819—1883), sochař a učitel na průmyslové škole a technice; *k Sv. Havlu* — zde v bývalém klášteře měla Jednota pro povzbuzení průmyslu nedělní a od r. 1857 večerní školu (strojnictví, lučba, technologie); *Georgs Frauenbilder* — viz vysv. k č. 237; *Frau von Bundschuh* — paní z Bundschuhu (doslovně: paní z Punčochy), příbuzná, patrně žena Karla rytíře von Bundschuh, jenž byl r. 1851 ředitelem finančního úřadu v Liberci a později vrchním aktuárským oficiálem Hlavního celního úřadu v Praze; *nejnovější plod mého péra* — první svazček Slovenských pohádek; *článek pro Památky archeologické* — Slovenské starožitnosti, jež vyšly v 3. dílu, 1858—1859; *malou povídku pro Posla* — povídka Dobrý člověk byla otiskována v Poslu z Prahy od února 1858; *článek pro Živu* — Kraje a lesy ve Zvolensku; *Žena z lidu* — viz vysv. k č. 198; *Rittersberk* — Ludvík z Rittersbergů, autor humoresek a historických povídek; *jak se dostali hoši do Komárna* — tj. od r. 1851, kdy byl J. V. Frič odsouzen na 18 let do vězení a odvezen s jinými vzbouřenci na pevnost do Komárna; *po svatbě* — svatbu měli 11. listopadu 1857; *Ullmannová* — matka první ženy Fričovy; *Svatopluk* — Svatopluk a Rostislav, drama J. V. Friče, premiéra byla v Stavovském divadle 29. listopadu; *časopis Svět a domov* — censura časopis nepovolila; *Škola a život* — viz vysv. k č. 233; *od Sabiny román* — Blouznění, vyšel v Bibliotéce českých původních románů r. 1857; *Cikáni od Máchy* — román vyšel v témž ročníku Bibliotéky; *nechce tisknout* — nakladatel Bellmann; *Poslal mi na Barunku* — na den sv. Barbory, 4. prosince; *Černý* — viz vysv. k č. 236; *Vorlovi* — Vorlíčkovi; *dr. Dlabáč* — Jan D. (1809—1873), lékař v Nymburce; *stranu des römisch-christkatholischen* — stran římského křesťansko-katolického náboženství; *překládatel Koubka* — F. L. Vorlíček byl vydavatelem, nikoli překladatelem Spisů J. P. Koubka; *Černohouz* — František Č. (1810—1891), rodák turnovský, kněz a katolický spisovatel; *vikář* — děkan Antonín Zych, na něhož neměli Němcovi pěkné vzpomínky z doby svého pobytu v Nymburku; *Hynk* — učitel Josef Hink; *Strauch* — Antonín Štrauch (1831—1877), humorista, druh V. Č. Bendla; *Gross* — Jan G. (1833—1894), jiný humorista z družiny Bendlovy; *v budoáru pana Petříka* — snad u knihkupce Petříka ve Spálené ulici na Novém Městě; *Kolář* — Josef K. (1830—1911), slavista, překladatel ruských lyriků; *u Klamů* — v šlechtické rodině Clamů; *proti Vaclíkovi a Še[bkovi]* — Jan Vaclík (1830—1918), politik a spisovatel, v l. 1858—1868 státní tajemník ministerstva zahraničí v Knížectví černohorském; František Šebek (1814—1862), vídeňský stavitel; *Palmerston* — Henry John P. (1784—1868), anglický státník; *Girardin* — Émile G. (1806—1881), francouzský novinář; *profesor Staněk* — Jan Bohdan S.; *syn Bohuslav* — Bohuslav R. (1857—1907), pozdější JUDr. a právní dějepisec; *Taxis* — JUDr. Rudolf Thurn-Taxis; *Erinnerungen* — ilustrovaný rodinný časopis; *sada* — věta, úsloví; *Quido Mánes* (1828—1880), malíř, bratr Josefa Mánes, v *Erinnerungen* byly jako doprovod k Ohéralovu překladu Babičky reprodukovány dřevorytem jeho kresby; *Polda mi nedávno psal* — tento list

Leopolda Hansmanna není dochován; *List* — Hansmannem redigovaný Moravský národní list; *hols der Fuchs* — vem to čert; *Noviny* — Moravské noviny; *Winiker* — nakladatel Moravských novin Karel W.; *Honda Jurenkoic* — Hanuš Jurenka, viz dopis č. 219; *Stoße nie Liebe...* — Neodháň nikdy lásku od sebe, je jí tak málo na světě! — *Pospíšil* — nakladatel Jaroslav P., u něhož vycházelo r. 1854 2. vydání Národních pohádek a pověstí.

238. *Aloisu Vojtěchu Šemberovi do Vídně* — 11. prosince 1857

Orig.: 1 dvojl. a 1 list, 8°, NM; příloha dopisu, 4 listy, 8°, s textem „Některé zvláštnosti ještě nářečí domažlického“, je uložena ve VM. Řádka pod podpisem (adresa) je napsána na 2. straně samostatného listu při vnějším okraji shora dolů. Text přílohy neotiskuji, protože v něm nejsou dopisová sdělení. Je otištěn ve *Spisech B. N.*, III (1951), str. 185-187.

Dva... oněm mým dobrodincům neznámým — tito vídeňští dobrodinci byli Petr Bílka (1820—1881), majitel vychovatelského ústavu, a JUDr. Jan Dvořáček (1780—1858); *jakž víte* — prof. A. V. Šembera intervenoval ve Vídni za J. Němce u ústředních úřadů; *Neuwall* — viz dopis č. 209; *u kamerálu* — u důchodkové, finanční služby; *Josefská třída* — Josefovská, dříve a nyní opět Široká, byla hlavní ulicí někdejšího Židovského Města, Josefova, páté čtvrti pražské; *profesor Poppe* — viz vysv. k č. 237; *Josef Staňků* — syn dr. Václava Staňka, který se cestou do Celovce, k své sestře Boženě, provdané Šetlíkové, zastavil ve Vídni; *Vaše děti* — syn Vratislav Kazimír (1844—1891), pozdější publicista a důvěrný přítel Jana Nerudy, a dcera Zdeňka (1841—1912).

239. *Gustávu Kazimíru Zechenterovi do Brezna* — 14. prosince 1857

Orig.: 1 dvojl. a 1 list, 17,4 × 21,6 cm. 1 list, 8°; příloha 1 dvojl., 8°, M. Bez data. Z. Záhoř dopis datoval: 1858, leden. J. Prošek: z první polovice prosince 1857. B. Haluzický má (str. 268) dataci: z počátku roku 1858. Podle dopisu Samu Chalupkovi ze 14. prosince 1857 (dopis č. 240) můžeme dataci zpřesnit: oba dopisy byly spolu s dvěma výtisky Slovenských pohádek vypraveny adresátům v jedné a téže zásilce 14. prosince 1857. — Závěr listu, počínajíc slovy „—li na to, že jim židi zaneřádí“ a končíc podpisem, je napsán na 2. straně druhého samostatného listu při levém okraji shora dolů. První otisk v Slovenských pohľadech 1913, 552 a d.

pro p. Sámka Chaloupku — viz dopis č. 240; *to nedokončení* — svazeček se končil neukončenou pohádkou, takže její konec dostali čtenáři až v sešitě dalším; *bračeku* — příteli, kamaráde; *pošlu... rukopis zpátky* — rukopis záznamů slovenských pohádek Němcová opravdu vrátila, ale dopisovou stopu toho nemáme; *stranu toho překladu* — z kroniky balocké, viz dopis č. 225 a další dopisy G. K. Zechenterovi; *článek o handělcích* — Kraje a lesy ve Zvolensku pro Živu; *Dejte tam svazeček těch pověstí* — jeden ze dvou výtisků Slovenských pohádek, určený hornolehotskému Chalupkovi; *o té staré baladě* — o baladě Starý väzeň, slib ten zůstal nesplněn; *alma-*

nach Konkordia — Konkordia, slovanský letopis, vydaný J. K. Viktorinem a Janem Palárikem (Budín, 1858); *v Poslu z Prahy ji chválili...* — r. 1857 na str. 381: „Živa přinesla letos... velmi krásné vylíčení honu na medvěda z péra Dra Gustava Zechentera...“; *štejerská direkce* — finanční ředitelství v Štýrském Hradci; *za Einnehmra* — za výběrčího poplatků; *ministeridlní referent z Vídne* — Neuwall (viz vysv. k č. 208); *in Anbetracht...* — vzhledem k Vaší třiatřicetileté služební době; *v Hradci* — v Štýrském Hradci; *a ta k ...ská* — a ta kněžská; *Dr. Grégr* — Edvard G. (1827—1907), jenž byl také asistentem Purkyňovým na lékařské fakultě; *tu knihu* — kroniku fary v Balogu; *paní Chaloupková* — žena Jána Chalupky; *Roßmarkt* — Koňský trh, dnešní Václavské náměstí.

240. *Samu Chalupkovi do Horní Lehoty* — 14. prosince 1857

Orig.: 1 dvojl., 8°, NM. Dopis byl poslán v zásilce adresované G. K. Zechenterovi (viz vysv. k č. 239). Po prvé otiskl J. Jakubec v Listech filologických 55, 1928.

Rukopisy... Reuszovi zpátky — viz dopis č. 239; *vydám srbské Vuka Karadžiče* — knižně už nevyšly, fragmenty z této práce jsou v kalendáři Koleda na r. 1858 (česky) a v Hanušových Kritische Blätter (1858) v německém překladu Němcové (viz Spisy B. N., XI, 1957, 74-87); *Pepa Szablakova* — viz vysv. k č. 233; *Katkula* — služebná Chalupkových; *s tou baladou do Musejníka* — v Časopisu Českého musea byla r. 1858 od Sama Chalupky otištěna, *zpievanka' Starý väzeň*; *Blahoslava Gramatika česká* — dílo Jana Blahoslava ze 16., nikoli ze 14. stol., jak udává Němcová (viz dopis č. 200); *brožurka od profesora Hanuše* — prof. I. J. Hanuše Sv. Kyril nepsal kyřilsky, než glagolsky, 1857; *pan Šafarik... o tom píše* — v úvaze Über den Ursprung und die Heimat des Glagolitismus (1858); *do Památek archeologických* — článek Slovenské starožitnosti, napsaný podle záznamů dr. Gustáva Reusza, tam i o Hrádku hornolehotském; *Krolmus* — viz dopis č. 226; *Vocel* — Jan Erazim V. (1803—1871), archeolog a básník; *kde mátd* — kde straší; *Památky jelšavské* — Paměti jelšavské a muraňské Pavla J. Tomášika (Pešť, 1829); *před ešprytom* — (maďarsky) před seniorem; *biršágem* — (maďarsky) pokuta; *po turecku volati* — zuřivě; *paní Vaše* — paní Fruška, Eufrosina.

241. *Martinu Hattalovi v Praze* — koncem r. 1857 (?)

Orig.: 4 listy a 1 dvojl., 8°, 1 list, 12,6 × 17,9 cm, NM. Přílohy nedochovaného dopisu, číslované I—VI. Nedatováno. Ponechávám dataci Záhořovu. Ruské písně přepsala Němcová latinkou.

Kollár — Jan K. ve sbírce Národnie zpievanky čili Písně světské Slováků v Uhrách... (Budín, 1834); *Ruské národní písně Sacharova* — Pěsni ruského národa (Petrohrad, 1838—1839); *ve sbírce pověstí od B. N.* — O Turkovi a krásné Katarině (Slovenské pohádky, Spisy B. N., VIII, 1952, s. 138 a d.); *Král času a O dvanácti měsíčkách* — tamže str. 19 a 197 (217).

242. Václavu Čeňku Bendlovi do Českých Budějovic — 7. ledna a po 9. lednu 1858

Orig.: 2 listy, 8°, NM. List 2 je na dolním pravém rohu utržen, vytržený text lze z dohadu doplnit. Není jisté, nechybí-li část dopisu mezi 1. a 2. listem, proto jsou části odděleny pauzou. Druhá část dopisu je psána už jako odpověď na dopis z 9. ledna 1858. Poznámka „Jestli by Vám...“ je napsána na 2. straně 2. listu na levém okraji shora dolů.

Zillinger — Mořic Zillinger, papírník na Koňském trhu; *Šumavského... smrt* — J. Franta Šumavský zemřel 22. prosince 1857; *Marketka* — sestra J. Franty Šumavského; *Josef* — Josef Rank (1833—1912), synovec Šumavského, pokračovatel v jeho pracích slovníkářských; *Ně...* — J. Němec (viz dopis č. 236); *Bělák* — Vojtěch B., vlastním jménem František Šimáček, redaktor a vydavatel Posla z Prahy; *nekrolog* — vyšel v 1. čísle Posla z Prahy, 1858; *slovník* — Všeslovanský slovník J. Franty Šumavského, ale Josef Rank jej nedokončil; tím, co vyšlo r. 1857 (4. částí oddílu německo-českého až po heslo *befehlen*), se dílo skončilo; *Pěkný* — František P., hostinský v Jilské ulici na Starém Městě; *Hamerník* — viz vysv. k č. 214; *Do Lumíra jsem to poslala* — V. Č. Bendl přiložil k svému listu z 15. prosince 1857 dopis pro redaktora Lumíra F. B. Míkovce; *o té Soběslavi* — 14. ledna Lumír přinesl noticku Ze Soběslavi o ochotnickém představení, šifrovanou H.; *článek o okolí běláckém* — Město Bělák a jeho nejbližší okolí v Korutanech; byl šifrován B. N. (Bořivoj Němec) a vycházel v Pražských novinách od 31. ledna do 5. února 1858 (viz Dílo B. N., XIV, str. 120 a d.); *Co se týká humoristického časopisu* — k vydávání nedošlo, stejně jako k vydávání časopisu Svět a domov (správně Domov a svět), viz dopis č. 237; *O tom táborském časopisu* — V. Č. Bendl psal 9. ledna 1858 B. Němcové: „Při svém návratu do Budějovic... očekával jsem Váš list; zato ale měl jsem tu jiný, a sice z Tábora. ...byl od jakéhosi pana Františka Ryby (jenž, jak jsem se ptal, jest prý mlynářem v Táboře), a ten mi psal, že hodlá vésti náklad na český beletristický zábavník, a sice měsíční.“ K uskutečnění tohoto záměru rovněž nedošlo; *Posel od Otavy* — Poutník od Otavy, jenž byl vydáván v Písku Václavem Vetterlem; Němcová opakuje chybný údaj V. Č. Bendla z 9. ledna 1858; *Básně Hálkovy* — báseň Alfred, o níž psal V. Č. Bendl 9. ledna; *Neruda vydal básní svazek* — Hřbitovní kvítí, vydané koncem r. 1857; *Pfleger* — G. Pfleger Moravský vydal r. 1857 Dumky a dva zpěvy z veršovaného románu Pan Vyšinský; *Rostislav a Svatopluk* — Svatopluk a Rostislav (viz dopis č. 237); *Puškin* — V. Č. Bendl tehdy překládal A. S. Puškina, r. 1859 z něho vydal u Václava Vetterla v Písku Básně rozpravné a pak r. 1860 Eugena Oněgina; *o vydání spisů Langerových* — básnické dílo J. J. Langra vyšlo až v l. 1860—1861; *Svazek čtvrtý Koubka* — vyšel až r. 1859; *Frédrova komedie* — Nevědlník a básník, hra polského dramatika Alexandra Fredra; *Bellmann* — Karel B., nakladatel časopisu Erinnerung, kde vyšel překlad Babičky zkráceně r. 1858, samostatně překlad nevyšel; „*Žena z lidu*“ — viz vysv. k č. 198; *Polda* — Leopold Hansmann.

243. Karlu Němcovi do Zaháně — 23. ledna 1858

Orig.: 2 listy, 8°, NM. Přípisek „Píšu Marii...“ je v záhlaví 1. strany 1. listu; přípisek „Dem Karl“ je na 2. straně 2. listu na konci. Viz dopis č. 206.

kdežto jsem Ti přece psala zároveň s Marií a Aidou — tyto dopisy nejsou dochovány; *Skrze ty věci* — zahánští příbuzní a Karel chtěli poslat Němcovým do Prahy různé starší věci; *u pana kmotra* — u libereckého finančního komisaře Pavla Dusbaby, jenž mohl zprostředkovat převoz věcí přes rakousko-německé hranice; *Karel* — Karel Rank (1838—1890), bratr Josefův, novinář, pak redaktor Vosy, Pražských novin, Hvězdy, Svobody a j. časopisů; *Markytka* — viz vysv. k č. 242; *v té fabrice* — v cukrovaru ve Zdicích; *od p. Vinařického* — od Karla V. (viz dopis č. 235); *jedna novela* — Dobrý člověk; *mimo jiné větší menší články* — zejména ve Škole a životu; *objednané práce* — pro Musejník, Živu, Památky archeologické; *od jedné známé paní Američanky* — od Katinky Aignerové, ženy novoyorského dr. G. Aignera, přítelkyně Vojty Náprstka, jež s Náprstkem přijela r. 1858 z USA do Čech; *Pepa Szablakova* — viz vysv. k č. 233; *Feslovka* — restaurace se zahradou na cestě z Vinohrad k Olšanům, při dnešní třídě W. Piecka; *Na ten způsob né* — K. Němec patrně poslal nějak neodborně onen broskvový stromek pro Feslovku; *já jsem psala Marie* — Němcová čtla po německu ‚marí‘; *Vereinsmünze* — spolková měna; *v Muskavě* — v Mužákově u Zaháně; *jsou k ní čtyry ilustrace* — otištěny byly jen tři; *Že jsem jim při tom pomohla* — Němcová revidovala překlad Jana Ohérala; *Podhorský* — přítel K. Němce Václav P., rytec; *je u Kollára* — u Františka Koláře (Kollarže; 1825 v Josefově — 1894 ve Vídni); *Pachlová* — Terezie P., vdova po rytci.

244. Josefu Němcovi do Zdic — 23. ledna 1858

Orig.: 1 dvojl., 8°, ČS. Fragment dopisu.

komisi s těmi dokumenty — J. Němec podával rekurs proti nízkému výměru pense; *Diensteid* — služební přísaha; „*Ich wollte Ihnen...*“ — Chtěl jsem vám pomoci, ale člověk teď neví, jak se má rozumět zákonu o kolkování. — Je tam výslovně, že dokumenty vyžádané ministerstvem není potřeba kolkovat, a proto by ani toto nemělo být kolkováno, třebaže je to zároveň žádost, ale každý tomu rozumí jinak. — *Obstgasse...* — Ovocná ulice, U bílého pudla, č. 761, rohový dům mezi ulicí 28. října a Jungmannovým náměstím; *k Bunzlovům* — do Bunzlova komisionářského a dopravního závodu na Starém Městě; *u hraběnky* — u Eleonory Kounicové; *Daněk* — Vincenc (Čeněk) D., bratr přítele Němcových Josefa D., spolujednatel strojírný v Karlíně; *Vojdček* — Jan V., majitel statku Tetína u Berouna; *Frič* — JUDr. Josef F.; *Skála a Macháček* — majitelé cukrovaru ve Zdicích; *Plošič* — viz vysv. k č. 225; *mladý Sklenář* — Josef S., syn statkáře ve Zdicích, právník, později muž Otýlie Sklenářové-Malé a tajemník Družstva Národního divadla; *Aignerová* — vysv. k č. 243.

245. Aloisu Vojtěchu Šemberovi do Vídně — 3. února 1858

Orig. byl podle Z. Záhoře ve VM, dnes je nezvěstný. V otisku (ČČM 1915, str. 33) jsou snad i nesprávnosti (holách m. horách); také forma datace je nezvyklá, zřejmě byla vydavatelem upravena (zněla pravděpodobně V Praze 3/2 58).

Vašeho díla o historii literatury české — Dějiny řeči a literatury československé. Věk starší (Vídeň, 1858). — Müller — Jan Bohuslav M. (1823 až 1885), žák F. M. Klácela, úředník Dvorní bibliotéky ve Vídni a vychovatel, zabýval se překládáním ze severských literatur (přeložil také Andersenova Improvisátora a Tégnerovu Frithjofságu), z francouzštiny a italštiny a psal o výtvarném umění.

246. Josefu Němcovi do Zdic — 13. února 1858

Orig.: 2 listy, 8°, ČS.

Taxis — viz vysv. k č. 208; *pervienový* — pervián (franc. péruvienne), nejjemnější hebká vlněná látka, užívaná na černé mužské a salónní obleky; *užívat chinu* — kůru chinovou nebo chinin; *Havel* — Josef H., pražský krejčí; *Arnold* — Emanuel A., viz vysv. k č. 213; *z podaření toho atentátu* — 18. února 1853 se Maďar Libenyi pokusil ve Vídni o atentát na císaře Františka Josefa I.; *Frič* — JUDr. Josef F., návštěva se týkala toho, že měl být J. Němec propuštěn z cukrovaru ve Zdicích, kam se prý dostal na přímluvu Fričovu; *Jesch z Hořovic* — hořovický úředník, jenž se choval k J. Němcovi nepřátelsky; J. Němec o něm psal Němcové 4. února 1858: „Dle řeči buchhaltera stalo se to usnešení Skálovo mě dát pryč na domluvu představenýho v Hořovicích, nějakého Ješe; ten prý mu namluvil, jak nebezpečný člověk [jsem] a že fabrika s tím utrpí na kreditu, a Skála jako představený obce by mě ani trpět neměl. Skála je copář a má před ouřady respekt také stranu dluhů a jiných platů.“ — *starý Sklenář* — otec Josefa Sklenáře; *Daněk* — Vincenc D., viz vysv. k č. 244; *také Josefovi* — bratru Vincence Daňka; *Šesták* — Josef Václav Š., redaktor Pražských novin; *o honorár za ten článek* — za článek Město Bělák a jeho okolí; *Noviny* — Pražské noviny; *Posla ještě nemám* — Posla z Prahy, sešit s nekrologem J. Franty Šumavského; *Bělák* — Vojtěch B., vl. jm. František Šimáček, redaktor a vydavatel Posla z Prahy.

247. Josefu Němcovi do Zdic — 19. února 1858

Orig.: 1 list, 8°, ČS.

Havel — viz vys. k č. 246; *Vosov* — panství Karla Schwarzenberga v okrese hořovickém; *Vrdátko* — Antonín Jaroslav V. (1815—1892), knihovník Českého musea; *Jarouše tam pošlu* — do Zdic za otcem; *Dusbabovic* — rodina kmotra Dusbaby z Liberce; *Hegr* — Josef H., druh J. Němce z finančnické služby, Němec byl kmotrem jeho dětem; *dr. Semerád* — lékař Mathias Semerád, zemřel 17. února 1858 v Praze na Starém Městě; *Slavík* — Jan Slavík, mlynář, známý mecenáš, zemřel chudý a osamělý 13. února 1858 na souchotiny.

248. Adéle Panklové do Zaháně — 20. února 1858

Orig.: 1 dvojl., 22,4 × 14,2 cm, 1 list, 23 × 14,5 cm, NM, sbírka Richarda Morawtze. Psáno celé kurentem, s četnými chybami a s vynecháváním slov. Datum je několikrát přepisováno, takže lze číst i 26/2.

Překlad: 20/2 58. Milá sestro! Byla bych Ti ihned odpověděla na Tvůj dopis, ale protože jsi očekávala učitou odpověď stran Otty, musela jsem se nejdříve dotázat. Daněk, jeho bratr, je výrobce strojů, k tomu jsem zašla, ale jak jsem to už napřed [věděla], tak tomu je. Jako strojník potřebuje reálku, potom se musí čtyři léta učit; 100 zl. konv. měny musí složit a musí mít svou postel, aby mohl snad bydlet ve fabrice. V druhém roce, když se už hodí k práci, dostane už nějakou mzdu, jejíž výše pak stoupá. Takové podmínky jsou všude. To je ovšem, jak vidíte, obtížné, kdyby to takové nebylo, byla bych snad i já dala Karla nebo Jaroslava tomu vyučit, neboť strojníci si vydělají ohromné peníze. — Co by také působilo potíže u Otty, že už [nepřisluší] do Čech, mohl by mít jenom povolení k pobytu a musel by se za rok za dvě léta hlásit, kdyby byl pak odveden, nijak by mu to všecko nepomohlo. A kdož ví, přijal-li by ho kdo jako povinného vojenskou službou, neboť v Rakousku jsou prapodivné zákony a policie má své zvláštní rozmary; a že by na něho ihned dávali pozor, je jisté, neboť bych ho musela ihned přihlásit, a já sama jsem pod policejním dohledem. Pak bych mu také nemohla na dlouho poskytnout přístřeší, a zvlášť kdyby tu byl můj muž, neboť pak musí i Dory spát na zemi, neboť my nemáme tolik místa. Stravu by rovněž u mne nemohl mít, protože bydlím až u Dobytčího trhu a fabrika je v Karlíně, tedy dobré tři čtvrti hodiny vzdálena, a práce v ní přestává v 11^{1/2} a v 1^{1/2} začíná se znova. — Stravu by matka nemohla uhradit, pod 7 zl. konv. měny měsíčně není možná dostat obědy, a to se člověk nenají dosyta. — Do domu teď nikdo nepřijme studenta pod 20 zl. konv. měny, kdežto v dřívějších letech se platilo 10—12 a lepší strava se za to dostala. Co však se týče služby u panstva, v té věci není v Praze vyhlídka, a pak pokud jde o to, ani neznám nikoho, kdo by mohl někoho potřebovat. Není tomu dlouho, co jeden bankéř a jeden baron udělali bankrot, tak se přes sto služebníků octlo na dlažbě; za mnoho starých se páni přimluvili, ale mnoho jich je dosud bez chleba; to víte, takovým se dává vždycky přednost. — Praha v tomhle není Vídeň, kde se snadněji najde služba, protože se tam lidé hrnou proudem. Kdybych byla svobodná nebo kdybych neměla děti, šla bych do Ameriky nebo do Ruska, tam jsou vyhlídky pro ženu a dobré služby, aniž je člověk jako otrok, jak je to zavedeno v Evropě. Myslím, že by přece jen bývalo lépe, kdyby se byl Otto vyučil řemeslu anebo kdyby byl začal s něčím jiným, dnes není nad řemeslo, a jenom tak se může v životě probíjet. Napsala jsem Vám, že by měl Otto jít do reálky, i kdyby to bylo jen na dvě léta, — a potom by se býval mohl stát truhlářem nebo zámečnickem — anebo jiným takovým řemeslníkem. Tak by byl dostal práci i v továrně na stroje a byl by se vyučil i v strojnictví, aniž by byl za to musel platit. — Takoví řemeslníci jsou v těchto fabrikách velmi dobře placeni a všude dostanou práci. Nedávno

se vrátil z Ameriky truhlář, který se tam odstěhoval r. 1848, a přivezl si 20.000 zl., byl velmi dovedný a vrátil se domů ještě cvičenější. Při nejlepší vůli nemohu v tom nic udělat. Co se Tebe týče, je tomu jinak, Ty jako žena musela by ses s námi nuzovat, jak by to šlo, my nemáme mnohdy pranic, inu, tak bys musila být také spokojena. Nu já jsem myslila tak, že by sis mohla snad zatím přivydělat šitím, než by se naskytla nějaká služba, když by to snad trvalo déle. — Ale jak Ty si myslíš, že bys přišla až k jistému, o tom není ani řeči, než Tě někdo přijme, bude Tě chtít vidět, to si můžeš myslit, a kdopak může vědět, píšu-li Ti, budeš-li se potom zamlouvat, to je vždycky nanejisto. Dá-li se to do Oznamovatele, stojí každé oznámení 30 kr. konv. měny; to se také nedá dlouho dělat, a poptávají-li se lidé, chtějí také vidět tu, jež se jim nabízí. — Ráda věřím, že své věci rozumíš, ale zde také je mnoho děvčat, kteráž jsou velmi obratná ve všech možných pracích a rovněž službu nedostanou, nejspíš si ještě vydělají soukromě šitím ozdob a šatů. — Tak mám v sousedství dvě sestry. — Jejich otec byl u knížete Schwarzenberga jako vrátný a zemřel náhle předešlého roku. Teď nemají ta děvčata nikoho, jedna je sedmnáctiletá, druhá patnáctiletá. Otec byl už v pensí, jmění nebylo žádné, teď byly sirotky. Starší šla ke kněžně, ale panstvo se nyní ve všem uskovňuje, dostalo se jim malého důchodu z milosti, oběma 40 zl. ročně. Starší se učila modistství a začala samostatně pracovat, protože pracuje pěkně, má už dobré zákaznice, a tak žijí v malé světničce obě, ne sice dobře, ale přece jsou uchráněny hladu. — Kdybych vám mohla pomoci, udělala bych to ráda z celého srdce, ale já sama jsem jako žebračka; pensí doposud ještě nemáme, můj muž dostává ve fabrice sotva to, co potřebuje, a je tam jen proto, aby se seznámil s prací v cukrovaru, jinak by si byl už jistě hledal něco lepšího, neboť já to na mou duši dlouho nevydržím. Příspěvky nedostávám teď od nikoho, neboť je strašlivá nouze, i boháčům se daří špatně, daně všecko pohlít, a kdo jiný tím trpí než chudá třída? Činže stoupá ustavičně, protože také domácí musí platit mnoho daní, a nikdy snad nebylo v Praze tolik podnájemníků jako letos. Já platím 112 zl. konv. měny a mám dvě malé místnosti v třetím poschodí. A to všecko musím vydělat svým perem, a to mám štěstí, že alespoň najdu nakladatele, mám-li co hotového, a že taktak vystačím, ale není toho přece jen víc než na stravu a činži a dříví. Na šatstvo nesmím ani pomyslit, a vidím-li, jak je všecko už nadranc a že my s Dory každá máme jen jedny šaty k nošení, a [dívám-li se] na prádlo, pak nevím, jak se to skončí, nepřijde-li brzy nějaká pomoc. — Den co den vysedám až do dvou hodin po půlnoci, to je u mne hodina k spánku; k tomu špatná strava jenom v poledne, po svačinách ani potuchy a večer trochu čaje. Dívám se jen, že jsem ještě tak zdráva, je to zázrak a bůh sám mě sílí. — Měla bys u mne málo dobroty, ale já vím, že bys to přijímala tak, jak to může být. — Karel mi dělá těžké srdce svou lehkomyslností; nemohu mu pomoci, má-li dluhy, musí hledět, aby je poplatil; psala jsem mu, půjde-li odtud, aby mi psal, byla bych se starala o to, aby někde dostal stálou službu a aby se světem nepotloukal bez práce, ale on

nepíše. — Lituji, kudy chodím, že jsem ho poslala do Sagan, měl přijít k přísnému pánovi; myslila jsem to s ním dobře, a on se mi za to špatně odměnil. — Z Jaroslava, dá-li mu bůh zdraví, bude hodnější chlapec. — To je teprve největší utrpení, když děti užírají člověku srdce. Jak mě bolí, že nemohu matce pomoci, to vím já nejlépe, ale kdož může za neštěstí, naše rodina je věru nešťastná. Víím, že si pomyslíte, že pro Vás nechci nic udělat, ale věřte tomu, mám přátel dost, to je pravda, ale jsem-li v nouzi, nevím o nikom, nanejvýš o takových, kteří jsou chudí jako já. — Chválím mě, čtou rádi, co píšu, nesmím s ničím přijít. Líbám Vás všechny tisíckrát i se svými dětmi, a pište mi brzy. — Vaše upřímná Betty. Prosím, dej ihned ten lístek Karlovi a on ať brzy odpoví.

wegen Otto — o Ottovi, bratru Němcové; *Daněk* — Josef D., viz vysv. k č. 246; *sein Bruder* — Vincenc Daněk; *bei dem Viehmarkt* — u Dobytčího trhu, dnešního Karlova náměstí.

249. *Josefu Němcovi do Zdic* — 23. února 1858

Orig.: dnes nezvěstný, podle G III, 297 byl v majetku B. Němcové (vdovy po Jaroslavu Němci?). Záhoř datoval 24. únorem 1858. Při své dataci vycházím z údaje v dopise Němcové z 27. února 1858: „... už je tam čtyry dni a žádný nepíšete...“; viz dopis č. 253. Dopis otiskují podle G III, 297.

Havel — krejčí Havel, srov. dopis č. 246 a 247.

250. *Karlu Němcovi do Zaháně* — 25. února 1858

Orig.: 1 list, 8°, 1 list, 14,2 × 15,3 cm, NM. — Dopis byl patrně přiložen k dopisu psanému sestře Adéle 20. února 1858, viz v něm poznámku pod podpisem.

že chceš něco poslat — viz dopis č. 243; *panu kmotrovi* — viz vysv. k č. 243; *A nyní píše mi Aida* — tento dopis Adély Panklové neznáme.

251. *Aloisu Vojtěchu Šemberovi* — 26. února 1858

Orig.: 1 list, 8°, NM. Adresa je napsána na 2. straně listu při levém okraji shora dolů. K dopisu byl přiložen list pro Vuka Stefanoviće Karadžiće, viz dopis č. 252.

Vuk — Vuk Stefanović Karadžić (1787—1864), srbský spisovatel; dopis poslaný Němcovou Karadžićovi koncem r. 1857 neznáme; *v Bukarestu u Miloše* — u Miloše Obrenoviće, jenž jako kníže srbský abdikoval r. 1839; *paní Kollárová* — vdova po J. Kollárovi Bedříška; *jeden je hodný...* — Němcová opakovala prostě, co jí J. Němec psal 29. listopadu 1857: „Macháček je docela jiný člověk nežli Skála. Tento je stará bába, Macháček má mužnost a energii.“ Zanedlouho psal už J. Němec o Macháčkovi jinak, viz vysv. k č. 262; *list panu Vukovi* — viz dopis č. 252.

252. *Vukovi Stefanovići Karadžićovi do Vídně* — 26. února 1858

Orig.: 1 dvojl., 14,5 × 22,5 cm, Archiv Srbské akademie věd v Bělehradě,

dar dcery Vuka Stefanoviće Karadžiće Míny. Obálka s adresou, na zadní straně obálky poznámka: od česke spisateljke. Otisk: Dr. Krešimir Georgijevič, profesor bohemistiky na universitě v Bělehradě, Z nevydané Vukovy korespondence, Sborník filosofické fakulty, Bělehrad, 1954, str. 357—388. Přetisk: Julie Štěpánková, Dopis Boženy Němcové v Archivu Srbské akademie věd, Česká literatura 4, 1956, str. 163—164. Dopis byl přiložen k dopisu prof. A. V. Šemberovi z 26. února 1858, viz dopis č. 251.

paní Petrovičová — Kateřina, dcera J. Jungmanna, narozená r. 1821, zesnulá r. 1889, provdaná po prvé za Antonína Lauermanna, r. 1853 provdaná po druhé za Srba Dimitrije Petroviće, jenž studoval v Praze techniku a stal se profesorem v jugoslávském Karlovcí.

253. *Josefu Němcovi do Zdic* — 27. února 1858

Orig.: 1 list, 8°, NM, sbírka Richarda Morawtze.

zítra jdeme do divadla — na premiéru Diblíka (Grille), hry Charlotty Birch-Pfeifferové (Spisy B. N., XI, 1957, str. 205n.); *kmotr* — Dusbaba.

254. *Josefu Němcovi a synu Jaroslavovi do Zdic* — 3. března 1858

Orig.: 1 dvojl., 8°, ČS. Bez data. Datují shodně s Proškem podle údaje v dopise: „Dnes je středa“, tj. středa 3. března 1858 po 28. únoru 1858, po neděli, kdy byla B. Němcová v divadle (viz dopis č. 253). Na str. 1—3 je dopis J. Němcovi, od poloviny 3. strany je přípisek určený Jaroslavovi, pokračující od poloviny 4. strany do konce; nad tímto pokračováním je na str. 4 sdělení o šatstvu a o sucharech, v otisku je umístují pod podpis.

List Váš — z 28. února, je otištěn v Besedách Času 9. a 30. července 1922; *Havel* — viz vysv. k č. 246; *po Langhamrovi* — otci služebné Němcových Manky; *dnes je středa* — 3. března; *3 fr. šaj.* — 3 zlatky šajnu; *Chvdla* — pražský kloboučník Josef Ch.; *jednu rátu, 5rát* — jednu splátku, pět splátek; J. Němec měl splatit úřadu v Ďarmotech 25 zl., jež tam za jeho úřadování chyběly v pokladně; *příjezd Vojty Náprstka* — 25. února 1858 se vrátil ze Spojených států, kam odešel po r. 1848; *matka* — paní Anna Náprstková; *v neděli v divadle* — na představení Fričova Diblíka, V. Náprstek si o tomto setkání s Němcovou zapsal poznámku do svého deníku; *poslední číslo Školy* — Školy a života, viz vysv. k č. 233; *Rohlíček* — v tiskárně Bedřicha Rohlíčka byl časopis tištěn; *Skrze ten Vosov* — viz dopis č. 247; *knihovnik je... v pořádku* — tj. skříň s knihami, knihovnička; *Holčičku Ti máčím* — plastiku, dílko Jaroslavovo; *na Valdek* — viz dopis č. 213; *pan Vidu* — pes, jemuž Němcových říkali Vidu (Wie du, Jako ty) nebo Vidák; *pan Veverák* — ochočená veverka; *fusfecy* — (z něm. Fußball) onuce; *od paní Aignerové* — viz dopis č. 243.

255. *Josefu Němcovi do Zdic* — 5. března 1858

Orig.: 1 dvojl., 8°, ČS. Psáno na str. 1 — 3; po složení dopisu čtvermo do obálky připsala Němcová na str. 4 obráceně, tj. nahoře od hřbetu dopisu k levému okraji připomínku „Pošlete nám cukr“.

... k *Bunzlouvům* — viz vysv. k č. 244; *Havel* — viz vysv. k č. 246; *Kober* — I. L. Kober, nakladatel Riegrova Slovníku naučného; *co chtěl tenkrát Palacký* — viz dopis č. 200; *proč vystoupl* — z vedení Matice české odešel Palacký v únoru r. 1852; *chtějí mně nějakou úlohu dát* — k tomu nedošlo, Slovník začal vycházet v květnu r. 1859, v soupisu spolupracovníků jméno Němcové nenalézáme; *od Palacký* — od paní Terezie Palacké, choti F. Palackého; *Štulec* — Václav Štulc; *v Bibliotéce* — v Bibliotéce českých původních románů historických i novověkých, již vydávala Kateřina Jeřábková; *v Blahověstu* — svém časopisu, V. Štulc o Pohorské vesnici v l. 1858—1862 vůbec nepsal; *Standler* — patrně František Stangler, katecheta u Sv. Štěpána na Novém Městě, viz dopis č. 197.

256. *Václavu Čeňku Bendlovi do Českých Budějovic* — 6. března 1858

Orig.: 2 listy, 8°, NM. Přejímám dataci Proškovu 6. března 1858 (syn Jarouš je ve Zdicích).

„*Der Absatz...*“ — odbyt je velmi dobrý; *skrze toho Puškina* — viz dopis č. 242; *píšte vyjímky* — podmínky autorské; *Mazepu* — Poltavu, v níž vystupuje Mazepa (1644—1709), ataman donských kozáků; *Dobry člověk* — povídka Němcové, otištěná v Poslu z Prahy; *Štulec* — V. Štulc; *Polda Noviny* — Leopold Hansmann své Moravské noviny; *Humoristi mají hezký list* — Humoristické listy, vydávané r. 1858 Josefem R. Vilímkem za součinnosti Josefa Svátka; *Lešetický* — Vojtěch L. (1830—1908), jenž vydal epos Hynek a Rachel a Písňe a balady; *do spolku Štul.* — Štulcova; *Kolář* — Josef K. (1830—1911), lektor slovanských jazyků a překladatel ruské poesie; *Vorel* — F. L. Vorlíček; *Svět a domov* — viz vysv. k č. 237; *budou vydávat almanach, k prospěchu Čtenářského spolku* — z tohoto úmyslu vzešel almanach Máj na r. 1858; *také jim musím něco naškrábnout* — Němcová jim napsala povídku Chyže pod horami; *encyklopedii* — Riegrův Slovník naučný, k jehož vydání došlo až v květnu 1859 a jenž byl ukončen r. 1874; *v kruhu Plc.* — v kruhu Fr. Palackého; *beletristický týdeník* — k vydávání jeho nedošlo; *Müller* — viz dopis č. 245; *Andersenův Improvisátor* — román Hanse Christiána Andersena (1805—1875), dánského pohádkáře; *Hanuš* — Hanuš Jurenka; *Anna* — Pokorná; „*O Leda...*“ — Ó Leda, jakás to byla husa! *Leda* — v řeckém bájesloví milenka hlavního boha Dia, jenž se k ní přiblížil v podobě labutě; *Es gibt kein Ideal* — Není ideálů; „*Die Liebe...*“ — Láska, o níž sníme, po níž toužíme, není nic než věčná touha; *Podlipa* — lékař Josef Podlipský, později manžel spisovatelky Žofie Podlipské (roz. Rottové); *Ty pohádky...* — jde o rozebrané svazečky 2. vydání Národních pohádek a pověstí; *Dostala jsem hezkou lampu* — od Katinky Aignerové, viz dopisy č. 243 a 254; *parle france* — přepis české lidové výslovnosti francouzského parle (nebo parler) français, mluví (nebo mluvit) francouzsky; *pozdravujte buláky* — Chody; *Hahn-Hahnová* — Ida von Hahn-Hahn (1805—1880), německá spisovatelka, provdaná, ale když r. 1852 konvertovala ke katolicismu, trávila život v klášteřích.

257. *Josefu Němcovi do Zdic — po 7. březnu 1858*

Orig.: 1 list, 8°, ČS. Dopis je odpovědí na list J. Němce ze 7. března 1858 (otištěný v *Besedách Času* 30. července 1922).

smrad židovská — šéf dopravního podniku Bunzl, viz dopis J. Němce ze 7. března 1858; *Die Primatoren Prags* — *Die Primatoren der königlichen Hauptstadt Prag*, dílo K. J. Erbena, tehdy právě vyšlé; *panu kmotrovi* — viz vysv. k č. 243; *Skála* — František S., spolumajitel cukrovaru ve Zdicích.

258. *Josefu Branislavu Menclovi v Praze — 10. března 1858*

Orig.: 1 lístek, 17 × 13 cm, NM. Opravuji dataci originálu (10/2); syn Jaroslav byl ve Zdicích od 23. února do 12. března 1858.

dohotovím rukopis — článku Uherské město, jenž počal r. 1858 vycházet v *Časopise Českého musea* počínajíc druhým svazkem.

259. *Josefu Němcovi do Zdic — 14. března 1858*

Orig.: 2 listy, 8°, 1 list, 14,2 × 15,2 cm, ČS. Přípisek „Prádlo Ti v pondělí...“ je na 2. straně samostatného listu po levém okraji shora dolů.

hřiběci — chřipěcí, koňská nemoc; *Skála... Macháček* — majitelé cukrovaru ve Zdicích; *Historii* — Palackého Dějiny; *že oba díly první Ti vzali* — při policejní prohlídce bytu v Ďarmotech r. 1854; *Primátoři* — K. J. Erbena *Die Primatoren der k. k. Hauptstadt Prag*; *Výbor* — Výbor z literatury české, r. 1858 začal vycházet II. díl, pořádaný K. J. Erbenem; *k Šestákovi* — pro honorář za poslední článek J. Němce v *Pražských novinách*, viz dopis č. 246; *Dovolení od Vuka* — viz dopis č. 252; *Tomášek* — Jan Pavel Tomášik, bratr Sama Tomášika, viz dopis č. 228 a další; *Ty srbské* — pohádky už knižně nevyšly, zachovalo se jen několik ukázek (viz *Spisy B. N.*, XI, 1957, 104 a d.); *s Kobrem... moje spisy* — u I. L. Kobra vycházelo až 2. vydání *Sebraných spisů B. Němcové* (1869—1891); první soubor díla B. Němcové vycházel u Augusty v Litomyšli; *Grimmových* — pohádek, tj. pohádek bratří Grimmů, Jakoba (1785—1863) a Wilhelma (1786—1859), kteří vydávali *Kinder- und Hausmärchen* (Dětské a rodinné pohádky, 1812) a *Deutsche Sagen* (Německé pověsti, 1816).

260. *Josefu Branislavu Menclovi v Praze*

Orig.: 1 lístek, 13,1 × 14,9 cm, v majetku prof. Vladimíra Němce. Psáno po jedné straně, bez podpisu, bez data. Dopis lze podle údaje o Šálkovi jenom přibližně vložit do této časové souvislosti.

261. *Josefu Němcovi do Zdic — 18. března 1858*

Orig.: 1 list, 8°, ČS.

Sychrov — panství s parkem na Turnovsku; *k hraběnce* — k Eleonoře Kounicové; *Posla* — Posla z Prahy; *u Fričů* — u JUDr. Josefa Friče; *unbekannterweise* — bez seznámení, třeba se s ním neznám.

262. *Josefu Němcovi do Zdic — 27. března 1858*

Orig.: 1 dvojl., 8°, ČS. Psáno na str. 1—2, na str. 4 adresa, červená pečeť, razítka: Prag 27/3 5A. — Zditz 28 März.

na Tvůj list — na dopis z 23. března 1858 (otisk v *Besedách Času* 6. srpna 1922); *Frič* — JUDr. Josef F.; *ten opis* — J. Němec píše 23. března Němcové: „Tu Ti posílám opis listu, který mi dnes ráno byl doručen, obsahuje mou výpověď z zdejší služby... Pravá příčina je ale, že jsem pod policejní dohlídkou, což víc Macháčkovi nežli samému Skálovi, jak mne dnes buchhalter ujišťoval, bylo proti mysli. Macháček byl v roce 48 šest neděl skrze svatodušní svátky v Praze zavřen, a byl též nějaký čas pod policejní dohlídkou. On má jakož pachtýř císařských statků s pány mnoho co dělat a často je potřebuje, a aby se nemyslilo, že ještě předešlého smýšlení je a že stejně smýšlející podporuje a je ještě do služby přijímá, zkrátka jako slabý charakter a nestálý chce všecko podezření od sebe odvrátit, a kdyby bylo podle jeho to šlo, byl bych už hned po vánocích, jak jsem ze svátků sem přijel, byl už dostal býval výpověď, to se ale jen na přímluvu starého Sklenáře nestalo, ani prý sám Skála, jak je šosák, není takový bázlivec. Tak mě ujišťoval buchhalter a povídal, kdybych mu nechtěl věřit, abych se zeptal starýho Sklenáře. Mohla bys s tím přece dojít k Fričovi, co tomu as řekne, bude se jistě tomu divit, že takového něco na chválu Macháčka následovat mohlo. ...Můžeš-li, dojdi k Fričovi a ukaž mu tento opis.” — *Vrtátko* — Antonín Jaroslav V., knihovník Českého musea; *v Blatné* — A. J. Vrtátko byl v mládí vychovatelem v rodině blatenského barona Hildprandta a do Blatné dojížděl i později; *Od Šestáka... posud nic* — viz vysv. k č. 246 a 259.

263. *Karlu Němcovi do Zaháně — 30. března 1858*

Orig.: 1 dvojl., 8°, NM.

že jsi do A — se zamiloval — do své tety Aidy; *Otto* — bratr Němcové, viz o něm v dopisu č. 248; *do Moskavy* — do Muskavy, Mužákova u Zaháně; *Šťastný* — profesor Jan Š. se přesto dožil věku 90 let (1824—1913); *Prof. Rozum* — Jan Václav R. (1824—1858), profesor německé vyšší reálky v Praze, spisovatel pro mládež, redaktor *Zlatých klasů a Školy a života*; *Rank* — Josef R., synovec J. Franty Šumavského; *slečna Hlavsová* — Anna Milina H. (1811—1892), přítelkyně a podporovatelka Němcové; *Palacký mladý* — Jan P.; *Šafařík mladý* — Vojtěch Š.

264. *Karlu Bellmannovi v Praze — 30. března 1858*

Orig. by měl být podle G III a podle Záhoře v NM, je však nezvěstný.

Překlad: Vaše blahorodí! Prosím nezdvořileji, mohl-li byste mi na účet honoráře vypomoci 5 zl. konvenční měny. V účtě B. Něm.

auf Abschlag des Honorars — buď na účet honoráře za autorisaci překladu *Babičky v Erinnerungen*, anebo zálohou na honorář za chystané samostatné německé knižní vydání tohoto překladu (viz dopis č. 242).

265. *Gustávu Kazimíru Zechenterovi do Brezna — 30. března 1858*

Orig.: 1 list, 8°, M. Po prvé otiskl B. Haluzický, str. 273 a d.

sbírku Škultétyho — Slovenské povesti Augusta Horislava Škultétyho (1819—1892); Rimavský — Ján Francisci Rimavský (1822—1905); a zase to nikdo neuvidí — jako sbírku Jána Francisciho Slovenskje povesti z r. 1845, o níž se Němcová dověděla až r. 1852, ač Francisci poslal do Prahy už r. 1845 500 výtisků na prodej; Za ten opis děkuju — patrně za opis něčeho z balocké kroniky; Boca — osada v župě liptovské; v Lehotě — rodina Sama Chalupky v Horní Lehotě; tu baladu — baladu Starý vězeň, již poslal Chalupka později (viz dopis č. 274); ten exemplár jeden — výtisk Slovenských pohádek poslala Němcová Chalupkovi před vánoci 1857 (dopis č. 239); brezenskýmu Chalúpkovi — dramatik a satiriku Jánu Chalupkovi; Plošic — viz vysv. k č. 225; A či se Vám líbila Praha — obraz Prahy, ježž mu Němcová poslala, viz dopis č. 239; drážďanské museum — drážďanská galerie, kterou Němcová navštívila r. 1852.

266. *Hanuši Kolovratovi Krakovskému — počátkem dubna 1858*

Orig.: 1 list, 17,6 × 15,8 cm, ČS. Koncept nedatovaného dopisu. Psáno kurentem, kursivou tištěná slova latinkou. Kromě tohoto existoval ještě jeden koncept, zřejmě první, jehož originál je dnes nezvěstný, ale jehož text otiskl J. Lelek v Příspěvcích k životopisu B. N., 1917, str. 19. Záhoř datoval koncem prosince 1857, domnívaje se, že s tímto dopisem posílala Němcová první sešitek Slovenských pohádek. Z textu je však zřejmé, že šlo o první díl, jehož poslední, pátý svazček vyšel na jaře 1858. (Viz o něm zprávu v Lumíru z 1. dubna: Svazkem pátým uzavřeno jest první pořadí plodův básnické tvořivosti našeho lidu, činíc díl první.) Němcová vyčkala, až dostane výtisk vázaný, a ten pak poslala patrně s nedochovanou v konceptech žádostí o podporu (viz i dopisy č. 268 a 269). Znění prvního konceptu, obsahově totožného s konceptem druhým, otiskujeme zde: Ich nehme mir die Freiheit beiliegenden den I. Teil Slowakischen Volksmärchen E. H. zu übersenden, und bitte E. H., sie als Beweis meiner innigsten Dankbarkeit und Hochachtung gütigst annehmen zu wollen. Es ist ein teilweiser Erfolg meiner Reise in die Slowakei, die ich vor zwei Jahren mittelst Unterstützung E. H. unternehmen konnte, teils von mir selbst gesammelt, teils mir von Bekannten zugeschickt. Der zweite Teil wird in einigen Wochen auch beendet werden. Aber die ganze Sammlung ist nicht der hundertste Teil von dem, was noch zu sammeln wäre, denn jedes Komitāt hat etwas eigenes, sowohl im Dialekt als auch in den Gebräuchen und Sitten und der Beschaffenheit der Natur, in der sie leben, richtet. [— — —] Andere Sitten, andere Gebräuche hat der Bewohner der fruchtbaren Ebenen, der sich nur mit Landbau und Viehzucht beschäftigt, andere der Bewohner der Hochwälder, andere der Bergmann, der seine ganze Lebenszeit in den Gruben zubringend und der [— — —]

Překlad dopisu č. 266: Vysoce urozený pane hrabě! Osměluji se poslati Vašemu vysokoblahorodí přiloženou knihu. — Je to prvý díl Slovenských

národních pohádek, zčásti mnou za mého pobytu před dvěma lety sebraných, zčásti mně poslaných. — Je to částečný výsledek mé cesty na Slovensko, již jsem mohla před dvěma lety podniknout s podporou Vaší urozenosti, zčásti byly mnou sebrány, zčásti mně byly poslány známými. — Ještě jeden díl bude následovat; ale všechny ty sebrané pohádky nejsou stý díl toho, co je dosud mezi lidem, co by bylo potřeba sebrat. — Každá župa má své vlastní zvyky a mravy, svůj vlastní dialekt, odchylky, svá vlastní zaměstnání, jak to příroda, ve které žijí, sama sebou přináší. — Co jsem ještě dále shromáždila o Slovácích a o čem jsem se dověděla, vyjde zčásti v příštím svazku *Musejníka*, zčásti v *Živě*, a pokud jde o horáry a dřevaře ve zvolenskýh hvozdech, v *Živě*. — Byla bych to již dávno dala do tisku, ale strastné domácí poměry a starosti a delší choroba prodloužily mou práci, což je mi velmi bolestné, protože můj muž má skrovnou pensi a já z největší části sama musím svou rodinu živit z toho, co si literaturou vydělám. To je také příčina, že jsem si nic [nemohla] ušetřit, abych se mohla vydat na druhou cestu, do jiných komitátů, abych mohla sbírat ještě víc, — což je mé nejnepochybnější přání, neboť teď vím, jaké poklady jsou mezi čechoslovanským obyvatelstvem jakoby pohřbeny, jichž se tam zřídka kdo ujme, a zčásti abych své [— — —]

im künftigen Bande der Museumzeitschrift — v 2. svazku *Časopisu Českého musea* začala r. 1858 Němcová otiskovat své „Uherské město (Đarmoty). Národopisný obrázek“.

267. *Karlu Němcovi do Zaháně* — 18. dubna 1858

Orig.: 1 dvojl. a 1 list, 8°, NM, sbírka Richarda Morawtze. Přípisek „Nevím nic, co Ti táta...“ je na 3. straně dvojlistu při dolním okraji; přípisek „A nepiš podruhé německy...“ je na 1. straně dvojlistu na horním okraji nad oslovením a vedle data.

Skrchleby — Krchleby, obec na Sedlčansku; *Vereinsgarten in Prag* — Společenská zahrada v Praze na Novém Městě na Slupi; *Erdmannsdorf* — obec se zámkem ve Slezsku; v *Sanssouci* — v zahradě královského zámku v Postupimi; *Kolovrat* — viz dopis č. 266; *panu kmetrovi* — viz vysv. k č. 243; *šarpie* — cupanina, rozcupované starší čisté plátno, užívané v ranhojičství; *Otík, Josef, Gustav* — bratři Němcové; *Eminka* — dcera Hanušových; *Pro Pepu do Slovenska* — pro Josefu Szablakovou do Banské Bystrice.

268. *Karlu Němcovi do Zaháně* — 27. dubna 1858

Orig.: 1 list, 8°, 1 lístek, 11 × 14,2 cm, NM. Na rubu lístku připsala Dora Němcová svůj dopis Karlovi.

paní hraběnka — Eleonora Kounicová; *Kolovrat* — viz dopis č. 266; *v Potsdamu* — v Postupimi; *Sanssouci* — zámek v Postupimi; *u Geitlerů* — dům čp. 838 na Koňském trhu (Václavském náměstí) vedle Zlaté husy, kde byl první byt Němcových po jejich návratu z Liberce do Prahy před vánoci r. 1850; *Jura* — Hanuš Jurenka; *Šťastný...* *Rozum* — viz dopis č. 263; *Rozum* zemřel 13. dubna; *Pilz* — zahradnický přítel

Karlův; Marie — dřívější služebná Němcových Marie Klasná; Hlavsová — viz vysv. k č. 263; u Marii — u Marie Michenetové v Zaháni.

269. Gustávu Kazimíru Zechenterovi do Brezna — 7. května 1858

Orig.: 1 list, 14,2 × 11,2 cm, M. Po prvé otiskl B. Haluzický, str. 274 a d. Herold — malíř Eduard H.; vypsiky — z balocké farní kroniky.

270. Františku Šimáčkovi v Praze — 8. května 1858

Orig.: 1 dvojl., 8°, NM, Archiv Umělecké besedy. Druhý list dopisu je potrhán na místech, jež trpěla přeložením. Na horním okraji přípisek: „List Boženy Němcové, svědčící p. Fr. Šimáčkovi. Um. besedě věnuje V. Hálek“ — autograf Vítězslava Háška. Zde je také majitelské razítko Umělecké besedy. Na rubu 2. listu jsou cizí tužkové poznámky, dopisu se netýkající.

Chyže pod horami — vyšla v almanachu Máj r. 1858; 15 beru, 15 dostává vám — Němcová pravděpodobně dostávala 15 autorských výtisků, ale k těm si ještě na účet honoráře brala 15 dalších; *k Nebeskému* — k Václavu Bolemlíru N., redaktoru Časopisu Českého musea, kde mělo vyjít její Uherské město; podle tohoto místa ještě Němcová rukopis nedodala, protože spoléhala, že její práce vyjde až po 31. květnu; *za času slavných sbírek pro českou spisovatelku* — V. Hálek využil tohoto místa v nekrologu B. Němcové, který otiskl v Národních listech 22. a 24. ledna 1862: „Mám v rukou list Boženy Němcové. Když byla v tísní nejtěžší, sebralo se něco příspěvků, aby se jí v nejtěžších starostech ulehčilo. To by nebylo samo o sobě nic zlého. Avšak páni ‚vlastenci‘ šli ve svém ‚vlastenectví‘ dál. Na tom jim nebylo dost, že vypili o džbánek piva méně ve prospěch trpící spisovatelky. Oni žádali také, aby jim skládala účty, kterak s těmi penězi naložila, zač je vydala. Příspěvky ty byly tak skromné, že ani za řeč nestojí. Žebrák může nakládat s darovaným grošem dle své vůle: Němcová se jim stala pojednou neplnoletou!“ (Viz V. Hálek, O umění, Kritická knihovna 1954, str. 127 — 128.)

271. Václavu Čeňku Bendlovi do Českých Budějovic — 25. května 1858

Orig.: 1 list, 8°, autogram, a 1 dvojl., 8°, v opisu M. Gebauerové, NM. Podle poznámky na opisu měla nezvěstný dnes dvojlíst v originále paní Hartmannová, Praha-Vinohrady, Kollárova ul. Autogram se končí slovy: „...dle národní pověsti slovenské.“ —

rukopis Puškina — rukopis Bendlových překladů z Puškina (viz dopis č. 242 a 256); *lipský trh* — evropská knihkupecká bursa; *směnky vypadly* — došly, vypršely; *Domenikus* — Herrmann Dominikus, knihkupec, jenž vydal almanach Máj na r. 1858; *Pfleger* — jméno napsala Němcová kurentem; *Lešetický* — Vojtěch L. (viz vysv. k č. 256); *Rozum* — prof. J. V. Rozum, viz dopis č. 268; *Mareš* — germanisátor českých dětí Johann Maresch, viz dopis č. 205; *Věnoval je Čelakovskému* — Lešetický své Písně a balády věnoval „Památce F. Lad. Čelakovského, zvěčnělého pěvce národního a dra-

hého učitele svého"; *Košín* — Ferdinand Košín z Radostova (zemř. 1877) vydal r. 1858 s pseudonymem Ferdinand Volšovský *Kunětické melodie*; *Sabinovy romány* — z románů Sabinových vyšlo tehdy *Blouznění* a první sešit *Věčného ženicha*; „*paní Fričové*“ — její básně jsou v almanachu podepsány jménem Anna Sázavská; *Meyer* — Rudolf Mayer (1837 až 1865); *à la Pravda* — František Pravda, vl. jménem Vojtěch Hlinka (1817 až 1904), autor venkovských povídek; *Notice novinářské* — Z notiční knihy novinkářovy; *Kříž nad Petřínem* — Kříž pod Petřínem, povídka Josefa Baráka; *Znovuzrození* — Dvojí probuzení; *Lada* — Lada-Nióla, almanach J. V. Friče z r. 1855; *Perly* — Perly české, almanach z r. 1855, vydaný Českým museem; *Barák* — Josef B. (1833—1883), básník, žurnalista a politik, viz dopis č. 272; *chomót* — přepis německé výslovnosti francouzského slova *commode* (volně, pohodlně); *Polda* — Leopold Hansmann, redaktor Moravských novin; *starý Opic* — Filip Maxmilián Opiz (1787 až 1858), botanik; *to bude flóra... bujnější* — Opiz zemřel, nebude už podnikat se svými žáky a s dámami z pražské společnosti botanické výpravy do pražského okolí.

272. *Josefu Barákovi v Praze* — 19. června 1858
 Orig.: 1 list, 8°, Městské museum v Litomyšli.

273. *Gustávu Kazimíru Zechenterovi do Brezna* — 24. června 1858
 Orig.: 2 listy, 8°, 1 lístek, 14,2 × 11,3 cm, M. Obálka s pečetí a s razítky: Prag 26/6 — Pesth 27/6 — Neusohl 29/6 — Breznobánya 30/6. Přípisek na 1. straně 1. listu „*Stala se mi nehoda...*“ je psán zpočátku černým inkoustem, pak červeným. První otisk: *Slovenské pohľady* 1913, str. 379.
historie handělčanů — viz dopis č. 225, 226 a 233; *Pověsti dostanete* — Slovenské pohádky; *Poslal tu starou píseň* — baladu *Starý väzeň* (viz dopis č. 274); *farár balogský* — Jozef Kúdelka, viz dopis č. 233; *Chaloupkovi brezenskému* — Ján Chalupkovi; *Visionen... Geistererscheinungen* — vidění... zjevování duchů; *Tibelly* — Karol T. (viz dopis č. 233).

274. *Samu Chalupkovi do Horní Lehoty* — 30. června 1858
 Orig.: 2 dvojl., 8°, NM. První otisk: Jan Jakubec v *Listech filologických* 55, 1928.

tu píseň — *Starý väzeň*, jež pak vyšla v *Časopise Českého musea* 1858, str. 394 a d.; *Jeřábková* — Kateřina Jeřábková, majitelka nakladatelství; *do almanachu* — připravovaného na r. 1859 (Kytice); *Ave Maria ...* — *Zdravas, Maria, milosti plná*; *ora pro nobis* — pros za nás; *dám do Památek archeologických* — zpráva o tomto nápisu tam otištěna nebyla; *zápisky o starožitnostech slovenských* — vyšly v *Památkách archeologických* 3. 1858, s názvem *Slovenské starožitnosti*; *dr. Reusz* — dr. Gustáv R., viz dopis č. 233; *Hrádek hornolehotský* — tento popis tvoří součást *Slovenských starožitností*; *popis Svaté Hůrky* — u Banské Bystrice, článek o Svaté Hůrce Němcová neotiskla; *nástin Hrádku* — viz dopis č. 240; *Co se týká*

slovníčku slovenského — viz dopis č. 233; *Zur slawischen Runenfrage...* — K otázce slovanských run, se zvláštním přihlédnutím k starožitnostem obotritským, jakož i ke glagolici a kyrilici; *Študuje zde Slovák* — Fraňo Mráz, viz dopis č. 233; *Warrens* — Eduard W. (1820—1872), význačný rakouský vládní žurnalista; *co mi poslali Reuszovci* — viz doslov k 2. dílu Slovenských pohádek a pověstí (Spisy B. N., IX, 1953, str. 220); *Svetovládny rytír* — je v 2. svazku Slovenských pohádek a pověstí otištěn jako fragment, k němuž Němcová stručně připojila dokončení; *doslov* — viz Spisy B. N., IX, 1953, str. 220; *Ďarmoty a jeho okolí* — v Časopise Českého musea 1858, str. 273 a d., s názvem Uherské město (Ďarmoty). Národopisný obrázek od Boženy Němcové; *na Dolení zemi* — v části tehdejších Uher, jež byla obydlena Maďary; *Plošič* — viz vysv. k č. 225; *Mnich Chrabr* — Příspěvek k objasnění původu písma slovanského od M. Hattaly, Časopis Českého musea, 1858, str. 117 a d.; *Kritiku proti Šemberově Historii literatury* — vyšla v Časopise Českého musea 1858, str. 298 a d.

275. *Gustávu Kazimíru Zechenterovi do Brezna* — 6. července 1858

Orig.: 1 dvojl. a 1 list, 8°, M. Na obálce pečet a razítka: Neusohl 10/7 — Br[eznob]jánya 12/7. První otisk: Slovenské pohľady 1911, 629.

Čipkaj — J. Čipka, zeť spisovatele Jána Chaloupky; *domovní* — správce domu; *že chtějí Slováci ve sbírce pokračovat* — ve vydávání pohádek, jak to začal r. 1845 Ján Francisci svými Slovenskými povestmi; *jak z předmluvy vidno* — August Horislav Škultéty (viz dopis č. 265) a spisovatel Pavol Dobšinský (1828—1885) vydali v druhé polovici roku 1858 v Rožňavě Slovenské povesti, kde v předmluvě napsali o vydání Němcové, že v edici slovenských pohádek má býti způsob „vypravovania prostonárodný, slovenský... v reči a vo vyjadrení cele tak vyvedený, ako si to slovenský ľud sám rozpráva“. A dále: „Môže síce pravá slovenská povest aj ináč ako takto, aj v cudzej reči vypravovaná byť, ale, rozumie sa, nebude to viac originál.“ — *Ida z Düringsfeldu* — viz vysv. k č. 216; *Rimavského* — Jána Francisciho Rimavského; *do Světozoru* — do týdenní přílohy Slovenských novin, vydávaných ve Vídni Danielem G. Lichardem; *demikát* — polévka z brynzy, ovčeho sýra; *Irrlicht* — něm. bludička.

276. *Kateřině Lauermannové-Petrovičové v Praze* — 11. července 1858

Orig.: 1 list, 8°, NM. Na rubu adresa.

adresu na p. knížete — na Rudolfa Thurn-Taxise.

277. *Ignáci Janu Hanušovi v Praze* — 13. července 1858

Orig.: 1 list, ležatá 8°, NM. Psáno po obou stranách.

svazek pověstí slovenských — Slovenské povesti, vydané Škultétyem a Dobšinským; *České pohádky jsem Ti lístky proložila* — lístky tyto se dochovaly, viz Národní báchorky a pověsti, II, 1950, Spisy B. N., II, str. 312 a d.; *Kritische Blätter* — kritický časopis, redigovaný I. J. Hanušem; *Kritiku Ti přinesu* — nevíme, oč tu jde, z pera Němcové tehdy nebyla

tištěna žádná kritika, snad jde o nějaký nepodepsaný posudek v Kritische Blätter.

278. *Kateřině Němcové do Nového Bydžova* — 19. července 1858

Orig. neznám. Otisk: Čas, č. 124 ze 6. května 1914. Zde poznámka neuvedeného vydavatele: „Podáváme zde dopis Boženy Němcové, který nedávno byl nalezen. Obálka se nezachovala — určen byl patrně Kateřině Němcové v Novém Bydžově, vdově po Vavřinci Němcovi, původně kloboučníku, pak hostinském U anděla, bratru Josefa Němce.“ Psáno kurentem.

co mu odtáhli — co mu odečtli, strhli.

279. *Josefu Václavu Fričovi v Praze* — 22. července 1858

Orig.: 1 dvojl., 8°, NM, fričovský archiv. List 2. je v horní půli a v části dolní čtvrti vytržen, takže na str. 4 zbyla s pečetí jen část adresy. J. V. Frič si připsal na rub 1. listu tužkou poznámku: „Dopomíná se honoráru z Máje, dostala 10 zl.“ a poznamenal si nahoře na 1. straně: List Boženy Němcové Jos. V. Fričovi.

dejte poukázku — na zbytek honoráře za povídku Chyže pod horami, otištěnou v almanachu Máj, který vydal H. Dominikus.

280. *Karlu Němcovi do Postupimě* — 31. července 1858

Orig.: 1 dvojl. a 2 listy, 8°, NM, sbírka Richarda Morawtze. Přípisek „B. N., Fleischhauergasse Nr. 1360“ je na poslední straně dopisu při levém okraji shora dolů, přípisek „Prosím Tě, kdybysi tu nohu...“ je na 1. straně dopisu při levém okraji shora dolů.

novelu malou — Chyži pod horami; *Je... venku v Bydžově* — viz dopis č. 278; *k Poppovi* — viz vysv. k č. 237; *Vinařický* — viz vysv. k č. 235; *Šťastný* — viz vysv. k č. 263; *juniperus* — jalovec; *akubea* — aukuba, ozdobný keřík z čeledi dřínovitých; *kurkuligo* — zobatec, narcisovitá rostlina podobná palmě; *Rank* — Josef R., slovníkář; *Marketka* — sestra zemřelého J. Franty Šumavského; *Karel* — Karel Rank, bratr Josefův, viz dopis č. 244; *článek Uherské město* — v Časopise Českého musea 1858.

281. *Matiju Majarovi do Gerljachu* — v červenci 1858

Orig.: 1 list, 8°, modrý papír, NM. Kus dopisu je utržen, takže chybí část data. G II, 388 zařadila tento dopis na konec r. 1857; Josef Lelek (Jak překládala Božena Němcová slovanské pohádky do němčiny, 1921, str. 3) jej posunul do r. 1858; a konečně Prošek podle shod s dopisem Karlu Němcovi z 31. července 1858 přesněji tento dopis datoval koncem července nebo začátkem srpna 1858. Přejímám dataci Proškovu.

článek o Kresu — nebyl asi Majarem napsán, v Musejníku nebyl otištěn; *Slávnost Žegnanie* — byla v dopise popsána J. Němcem v článku Národní slavnost Slovinců v dolině Zilské (Časopis Českého musea 1858); ...*ty malé, co mi, Vašnost, jste poslali* — snad jsou z nich některé otištěny mezi

překlady jihoslovanských pohádek v Štěpnici, příloze Školy a života; *Trdina* — Janez T. (1830—1905), slovinský spisovatel, dějepisec a národopisec, vydával slovinské pohádky; *O stvoření světa...* — všechny tyto báje přeložila Němcová německy I. J. Hanušovi do jeho *Kritische Blätter*, kde byly otištěny r. 1858 na str. 237 a d.; viz *Spisy N.*, XI, 1957, str. 502 a 544; *dětské pověsti, zpěvy a hry* — knižně už Němcová nevydala, přípravu k této edici otiskovala v Štěpnici, příloze Školy a života (viz *Spisy B. N.*, XI, 1957, 127 a d.); *Či psal...* — viz vysv. k č. 274; *Slovo o p[ro]lku Igorově* — Slovo o polku Igorevě — vydané v překladu Martina Hattaly r. 1858.

282. *Michalu Miloslavu Hodžovi do Liptovského Mikuláše* — 22. srpna 1858

Orig.: 1 list, 8°, obálka s adresou, M; fotokopie NM.

Gallait — Louis G. (1812—1887), belgický malíř, žijící v Antverpách; *syna velmi ušlechtilé matky* — Josefy Čermákové, jež také podporovala B. Němcovou; *nucena nepříznivými okolnostmi* — Němcová byla ze Slovenska policejně vykázána.

283. *Aloisu Vojtěchu Šemberovi do Vídně* — 27. srpna 1858

Orig.: 1 dvojl., 8°, modrý papír, NM.

dárce — některý z vídeňských přátel nebo známých A. V. Šembery, údiv Němcové nad jménem dárcovým se zdá nasvědčovat tomu, že nejde o nikoho z dárců dřívějších (viz dopis č. 238); snad pomohl tentokrát vídeňský stavitel František Šebek, viz vysv. k č. 237; *navzdor Hattalově...* *kritice* — v *Časopise Českého musea* 1858, str. 298 a d.; *druhé vydání* — Šembera patrně psal Němcové, že se chystá druhé vydání, jež vyšlo r. 1859; *Nebeský ... brožurku proti němu vydal* — I. J. Hanuš tehdy vydal brožurku *Die Stellung der Kritischen Blätter für Literatur und Kunst zu einer Fraktion der neuböhmischen Literatur* (Jak se staví Kritické listy pro literaturu a umění k jedné frakci novočeské literatury) a V. B. Nebeský mu ostře odpověděl brožurkou *Aristarchus redivivus. Ein offenes Brieflein an Dr. I. J. Hanuš* (Obživlý Aristarchus. Otevřený lístek dr. I. J. Hanušovi); *Aristarchus* — Aristarchos ze Samothraky, přísný řecký kritik z 3. — 2. stol. před n. l.

284. *Gustávu Kazimíru Zechenterovi do Brezna* — 1. září 1858

Orig.: 1 dvojl., 8°, M. Psáno jen na str. 1—2. Papír má v záhlaví 1. strany tištěnou frakturovou iniciálu B v ornamentaci. Otiskl po prvé B. Haluzický, str. 281.

že jsem trochu na Slováky dudrala — viz dopis č. 275; *Jaroslav Čermák* — viz dopis č. 282.

285. *Gustávu Kazimíru Zechenterovi do Brezna* — 26. září 1858

Orig.: 1 dvojl., 8°, M. První otisk: *Slovenské pohľady* 1913, str. 389.

malíř náš — Jaroslav Čermák (viz dopis č. 282 a 284); *Gočár* — Ján

Gotčár, profesor gymnasia v Banské Bystrici; *Slota* — Juraj S. profesor na katolickém gymnasiu v Banské Bystrici; *Špatný* — František Š., vydavatel Zábav mysliveckých; *hezký obrázek je ten Medvědář* — jde o Zechenterovo vyprávění o lovcí medvědů, jehož postavu vylíčila Němcová obšírným citátem ze Zechenterova dopisu v svém příspěvku v Zábavách mysliveckých 1858, 3. svazek, str. 41-44, nazvaném Poslední medvěd na Čerchově u Chodova nedaleko Domažlic a honba na medvěda na Polhoře v Gajdošově potoku na Slovensku (viz Spisy B. N., X, 1955, 265 a d.); *ale v té slovenčině udělal kapitální chybu* — tuto chybu v textu příspěvku našel dr. F. Váhala: Špatný si původní Zechenterovo „postriežky“ změnil v počeštěné „postřížky“, v češtině neexistující ve významu hlídání, hlídka, stráž; *V Brně, kam jsem ho též odporučila* — buď Leopoldu Hansmannovi, anebo dr. Janu Helceletovi; *na statku Palackých* — v Lobkovicích; *z panství Kolovrata* — viz dopis č. 280.

286. *Gustávu Kazimíru Zechenterovi do Brezna* — 13. října 1858

Orig.: 1 list, 8°, M. K dopisu byla připojena příloha s dotazy, dochována jest i obálka s razítky: Pesth 14/10, Neusohl 16/10, Breznobánya 18/10. První otisk: Slovenské pohľady 1911, str. 631.

nad zprávou o těžké nehodě — o požáru v domě Zechenterově; *Čermák* — viz dopis č. 282, 284 a 285; *Borbis* — Ján B., Slovák, theologický spisovatel, profesor a farář v Německu; *Štefán Daxner* — přisedící stoličního soudu ve Velkém Kállově; *obligátní předmět* — chyba místo „neobligátní“ předmět, nezávazný, nepovinný; *Janko Král* — Janko Král (1822—1876), revolucionář, básník, úředník a advokát; *paní Chalúpková* — žena Jána Chalupky (viz dopis č. 275); *Toto vše psala jsem Vám již...* — viz dopis č. 285.

287. *Václavu Čeňku Bendlovi do Českých Budějovic* — 1. listopadu 1858

Orig.: 1 list, 8°, ČS.

Puškin — viz dopis č. 271; *Domenikus* — H. Dominikus, nakladatel; *lépe pochodíte v Písku* — u nakladatele Václava Vetterla, kde opravdu r. 1859 vyšly Básně rozpravné a r. 1860 Eugen Oněgin; *špatný odbyt na Máj* — na almanach Máj; *Tartüffe* — viz vysv. k č. 212, premiéra byla 13. listopadu 1858; *Pešková* — Eliška P. (1833—1895); *Fingerhut* — Ferdinand F. chtěl vydávat divadelní bibliotéku; *Malý* — Jakub M. (1811 až 1885), konservativní publicista; *Lešetický* — Vojtěch L., viz dopis č. 256; *brožurka nějaká hanušo-nebeskovská* — viz dopis č. 283; *Večerní písně* — vyšly před vánoci 1858 s vročením 1859; *Humoristické listy...* — jde o přeměnu Humoristických listů v Obrazy života, počínajíc lednem r. 1859; *Gartenlaube* — rodinný německý ilustrovaný časopis; *Müller* — Jan Bohuslav M., viz dopis č. 245; k vydávání jeho listu nedošlo; *hrabě* — Hanuš Kolovrat Krakovský; *plechatý Červinka* — bohatý nymburský soused Červinka; *plechatý* — plešatý, ale zdá se, že zde Němcová užila slova spíše ve významu bohatý, zazobaný; *plechatý* — ten, kdo má plechy, peníze; *Hansmann* — Leopold H.

288. *Karlu Němcovi do Postupimě* — 2. listopadu 1858

Orig. byl podle Záhoře v majetku nakladatele Bedřicha Kočího, dnes je nezvěstný. V NM fotokopie, 1 dvojl. a 1 list, 8°. Přípisek „Feslovku už nemají...“ je psán na 2. straně samostatného listu podél levého okraje, přípisek „To Ti povídám, piš“ na 1. stránce samostatného listu u dolního okraje.

Pešková — viz vysv. k č. 287; *Tartüffe* — viz vysv. k č. 212; *přístrádá* — *přístrádá*; *čas přichází k stavění* — k vojenskému odvodu; *Josef Fričů je zase internýrován* — J. V. Frič byl zatčen a bez výsledku 30. srpna 1858 odvezen do Deése v Sedmihradsku; *Hlavsova* — Anna Milina H. (viz vysv. k č. 263); *Jurenka vzal si v Březnici sládkovu dceru* — Karolínu Tillovou, sestru svého přítele, příštího profesora a středoškolského ředitele Antonína Tilla, otce monografisty B. Němcové univ. prof. dr. Václava Tilla; *Hynk* — Josef Hink, učitel, známý Němcových z Nymburka, viz dopis č. 237; *pan kmotr* — viz vysv. k č. 243; *Frauenbilder* — viz dopis č. 237; *Eine Seele* — patrně jde o knihu *Nur eine Seele, Schauspiel von Wilhelm Wolfsohn*, vydanou r. 1857; *Feslovka* — viz dopis č. 244; *Haasovci* — význačná a bohatá rodina pražských německých tiskařů a nakladatelů Haasů.

289. *Karlu Němcovi do Postupimě* — před 25. listopadem 1858

Orig.: 2 listy, 8°, NM. Modrá obálka s adresou a s dvěma razítky: kulaté razítko má datum 25. XI., druhé razítko má text Berlin 25/11.

Reiseeffekten — cestovní svršky; *k Svatému Havlu* — v bývalém klášteře bylo modeléřské oddělení Akademie výtvarných umění, viz dopis č. 237; *Gustav* — bratr Němcové.

290. *Karlu Němcovi do Postupimě* — 29. listopadu 1858

Orig.: 2 dvojl., 8°, 1 lístek, 6,1 × 14,6 cm, NM. Obálka s adresou, známka vystřižena. Němcová popsala druhý dvojlíst, pak vzala lístek pro soupis posílaných předmětů, ale když jí po soupisu vybylo místo, pokračovala v dopise.

jen 17 lb — liber; *Fracht* — nákladní zboží; *Eilgut* — spěšná zásilka; *do Bodenbachu* — do Podmoklí; *daß Dir die Mutter...* — že Ti matka přiložila i kus domácího chleba, což však na úřadě nebylo oznámeno, protože to bylo přidáno teprve později, a proto není to uvedeno na nákladním listě; *Eisenbahnfracht* — železniční nákladní zboží; *šmízetka* — (z franc. chemisette) náprsenka; *paní Doubková* — žena pražského JUDr. Eduarda Daubka, majitele paláce Platýzu (na dnešní Národní třídě) a panství Oseka u Strakonice; *Fingerhut* — patrně Ferdinand F.; *Vrtátko* — Antonín J. V., knihovník Českého musea; *paní Lauermannová* — Kateřina L.-Petrovičová, dcera J. Jungmanna; *košili perkálovou* — z batistu, z mušelfnu; *pruský 42gr.* — peníz, který platil 42 grošů; *román pro Bibliotéku* — Žena z lidu (neboli Pražská panička); *článek pro Živu* — Kraje a lesy ve Zvolensku; *Historii Rottekovu* — Karl Wenzeslaus Rodecker von Rotteck (1775 až 1840) napsal dílo *Allgemeine Geschichte*; *Gervinus* — Georg Gottfried G.

(1805—1871), německý dějepisec a literární historik; *Schleiden* — Matthias Jacob Schleiden (1804—1881), německý botanik, jeho dílo *Die Pflanze und ihr Leben* (Rostlina a její život) je z r. 1848; *Tschudi* — Johann Jacob von Tschudi (1818—1889), švýcarský přírodopisec, znalec Jižní Ameriky; *Boz* — pseudonym Charlesa Dickense (1812—1870); *Smidt* — asi Adam Smith (1723—1790), anglický nárohdospodář a filosof; *mladý Purkyně* — syn Jana Ev. Purkyně Emanuel, botanik; *Podhora* — Václav Podhorský, rytec, Karlův přítel; *Talutmauern* — talutové, nosné zdi jednostranných skleníků; *kurkuligo*, *aukuba*, *juniperus* — viz vysv. k č. 280; *hibiscus* — prosvirník, ibišek, rostlina z čeledi slézovitých.

291. *Gustávu Kazimíru Zechenterovi do Brezna* — 28. prosince 1858

Orig.: 2 dvojl., 8°, M. Dopis je datován 28/12, letopočet (1858) připsal tužkou adresát. První otisk: Slovenské pohľady 1913, str. 554.

v klášteře bydlíte — po vyhoření, viz dopis č. 286; *ciganské básně* — žertovné povídky; *Špatný* — František Š.; *johanit* — vodnatý síran mědi a uranu, vzácný nerost z Jáchymova; *alaun* — (německy) kamenec; *sole umělecké* — soli umělé, modely solí; *Kraje a lesy Zvolenské stolice* — Kraje a lesy ve Zvolensku; *Chaloupka* — Samo Chalupka; *Zipser* — Kristián Andrej Z., geolog a botanik, r. 1817 vydal *Versuch eines topographisch-mineralogischen Handbuches von Ungarn* (Nárys místopisné mineralogické příručky Uherska); *Čaplovič* — Ján Č. (1780—1847), právník a národopisec, vydal r. 1829 dílo *Gemälde von Ungarn* (Obrazy z Uher); *malíř Čermák* — viz dopisy č. 282, 284, 285; *Kuhe* — David Kuh (1818 až 1878) otiskl v svém deníku *Tagesbote aus Böhmen* r. 1858 článek univerzitního knihovníka Antonína Zeidlera *Handschriftliche Lügen und paleographische Wahrheiten* (Rukopisné lži a paleografické pravdy), namířený proti pravosti Hankových Rukopisů; *Palacký jim... vyhovdral* — v německé Bohemii jim odpověděl ostrou polemikou; *Srbové si Miloše zvolili* — Miloše Obrenoviće si Srbové zvolili za knížete znova r. 1858, viz dopis č. 252; *Já budu také psát „obrazy ze života lidu“* — Němcová už toto své rozhodnutí nesplnila; *Jeho Vázeň* — viz dopis č. 274; *ten Borbis* — Ján B., viz dopis č. 286; *chválil Hurbana* — Josefa Miloslava H. (1817—1888), vášnivého tehdy odpůrce jednotného spisovného jazyka Čechů a Slováků; *talafúz* — hlupák; *Zverina* — František Bohumír Zvěřina (1834—1908), moravský malíř; *Vansa* — Ludovít V., syn učitele z Píly, učitel na hudební škole; *to ruské vyzvání* — prospekt vyzývající k účasti v Parusu.

Opravy tiskových chyb:

str. 126, 13. ř. zd. místo *zmatačke* má být *zmetačke*

str. 127, 4. ř. sh. místo *puorčovina* má být *puorčovina*

15. ř. zd. místo *pošparhau...* — má být *pošparhau“* —

10. ř. zd. místo *Kurnasa* má být *Kurnasa*

str. 143, 13. ř. sh. místo *Ryby a Obilí* má být *Ryby a Obilí*